Doç. Dr. Ali Gümrah TOKER *

ULUSLARARASI LAHEY HÂKİMLER AĞI VE LAHEY ÇOCUK KAÇIRMA SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA DOĞRUDAN ADLİ İLETİŞİM SÜRECİ

INTERNATIONAL HAGUE JUDICIAL NETWORK AND DIRECT JUDICIAL COMMUNICATION PROCESS UNDER THE HAGUE CONVENTION ON CHILD ABDUCTION

ÖZET

Çocuğun üstün menfaatinin korunmasını konu alan Lahey Sözleşmelerinin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların sonuçlarından biri, Uluslararası Lahey Hâkimler Ağıdır. Hâkimler ağı ile bu Sözleşmelerin işleyişine dair genel bilgi akışı sağlanır. Ayrıca ağ hâkimleri, farklı ülkelerde yer alan hâkimler arasında doğrudan iletişimi sağlar.

Her hukuk sisteminde doğrudan adli iletişime ilişkin yasal çerçeve bulunmayabilir. Daimî Büro, 2013 yılında "Uluslararası Lahey Hâkimler Ağının ve Adli İletişime Yönelik Genel İlkelerin Geliştirilmesine İlişkin Kılavuz"u çıkarılmıştır. Kılavuzda doğrudan adli iletişime ilişkin model olabilecek genel ilkelere yer verilmiştir. Kılavuzda yer alan açıklamalar bağlayıcı olmasa da ülkelerin yetkili makamlarına yol gösterici niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: ULHA, Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi, Doğrudan Adli İletişim, Esnek Hukuk, Çocuğun Üstün Menfaati.

ABSTRACT

Various efforts are being made to ensure the effective implementation of the Hague Conventions, which aim to protect the best interests of the child. One of the outcomes of these efforts is the International Hague Judicial Network. This network facilitates the exchange of general information on the operation of these Conventions. Additionally, network judges enable direct communication between judges in different countries.

Not every legal system has a legal framework for direct judicial communication. In 2013, the Permanent Bureau issued "Emerging Guidance regarding the development of the International Hague Network of Judges and General Principles for Judicial Communications". The guide includes general principles that can serve as a model for direct judicial communication. While the explanations in the guide are not binding, they serve as a practical reference for the competent authorities of various countries.

Keywords: IHNJ, Hague Convention on Child Abduction, Direct Judicial Communication, Soft Law, Best Interests of the Child.

Araştırma Makalesi
Makale Geliş Tarihi: 18.01.2025 **Kabul Tarihi:** 11.08.2025
* **ORCID ID:** https://orcid.org/: 0000-0003-3413-8529
Öğretim Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, gumrah.toker@deu.edu.tr

GİRİŞ

Milletlerarası çocuk kaçırma vakaları, 1970'li yıllarda ciddi oranlarda artış göstermiştir. Boşanma ve sonuçlarından olan velâyet düzenlemesine rağmen velâyet hakkına sahip olmayan ebeveynlerin, çocuklarını yaşadıkları ülkeden başka ülkelere götürdükleri ya da onları başka bir ülkede alıkoyarak yaşadığı ülkeye dönmelerini engelledikleri vakalarla sıklıkla karşılaşılmaya başlanmıştır. Çocuğun yaşadığı çevresinden ve diğer ebeveyninden koparılarak başka bir ülkeye görülmesi, onda psikolojik zarara yol açabileceği gibi bazı durumlarda fiziki zarara dahi yol açabilir. Çocuğun çoğu zaman menfaatini zedeleyen bu durumun önlenmesi için kaçırılan çocuğun mutad meskeni ülkesine iadesini sağlayan bir mekanizma geliştirme konusunda milletlerarası ortak irade tesis edilmiştir. Bu iradenin sonucu, 24 Ekim 1980 tarihi "Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi"dir (Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi).

Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi ile hukuka aykırı olarak yeri değiştirilen on altı yaşını doldurmamış olan çocuğun mutad meskeninin bulunduğu ülkeye ivedilikle iadesini teminat altına almayı sağlayan usuller tespit edilmiştir. Bu sayede yeri değiştirilen çocuk, yer değiştirmenin zararlı etkilerinden korunabilecektir. Türkiye bu Sözleşmeyi, 1998 tarihinde imzalamış ve 1999 tarihinde onaylamıştır. Sözleşme, 2000 yılından beri Türkiye açısından yürürlüktedir[1].

Çocukların korunmasına ilişkin milletlerarası alanda tesis edilen iş birliği oldukça önemlidir. Çocuğun üstün menfaatinin tam anlamıyla korunabilmesi, ülkelerin yetkili makamlarının ortak çalışabilmesine bağlıdır. Ortak çalışma ise karşılıklı güvene dayalı bir ilişkinin tesis edilmesi ile mümkündür. Çocuğun korunmasını konu olan Lahey Sözleşmelerinde merkezi makamların ve akit ülkelerin yetkili makamlarının

[1] Türkiye, Sözleşmeyi 21.01.1998 tarihinde imzalamış, 3.11.1999 gün ve 4461 sayılı Kanunla onaylamıştır. Sözleşme, 15.02.2000 tarihli 23965 saylı Resmî Gazetede yayımlanarak Türkiye açısından 01.08.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

sınır ötesi iş birliğine dair hükümler getirmiştir[2]. Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi'nde de bu konu 6. maddede düzenlenmiştir. Buna göre her akit ülke, merkezi makam tayin etmekle yükümlüdür. Merkezi makamlar, bu Sözleşmelerin kendilerine yüklediği görevleri yerine getirirler[3]. Merkezi makam tayini ile diplomatik kanallar devre dışı bırakmış, idarî makamlar arasında doğrudan işlem yapılması olanağı sağlanmıştır. Bu sayede çocuğun iade mekanizmasının süratli ve güvenilir bir biçimde işlemesi amaçlanmıştır[4].

Mutad meskeninden başka bir ülkeye hukuka aykırı olarak götürülen ya da orada alıkonulan çocuğun iadesi, uluslararası iş birliğini gerektiren bir konudur. Bu kapsamda merkezi makamların aralarında iş birliği yapmaları ve Sözleşmenin amaçları doğrultusunda hareket ederek ülkelerinin yetkili makamları arasında iş birliğini teşvik etmeleri gerekir. Sözleşmenin işleyişi bakımından merkezi makamların önemi yadsına-

2 Merkezi makamların düzenlendiği bir diğer Sözleşme, 1996 tarihli "Velâyet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi"dir (Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesi). Bu Sözleşmeyle de çocuğun üstün menfaatinin korunması amaçlanır. Bu Sözleşme, uluslararası alanda çocukların korunmasının iyileştirilmesine olan ihtiyacı gidermek ve çocukların korunması hakkında tedbirlere ilişkin yetki, uygulanacak hukuk, tanıma ve tenfizin uygulanması açısından hukuk sistemleri arasındaki çatışmaları önlemek amacıyla akdedilmiştir. Türkiye bu Sözleşmeyi, 2016 tarihinde imzalamış ve aynı tarihte onaylamıştır. Sözleşme, 2017 yılından beri ülkemiz açısından yürürlüktedir (R.G. 22.05.2016-29719). Doğmuş olan ve on sekiz yaşını doldurmamış olan çocukların korunmasını konu alan bu Sözleşme, Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi'ni bazı konularda tamamlayıcı bir niteliğe de sahiptir. Örneğin, Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi hükümleri uyarınca çocuğun iadesine yönelik dava açılan ülkede aynı zamanda çocuğu koruyucu tedbir kararı da alınmış olabilir. Böyle bir durumda bu karar, iadenin talep edildiği ülkede Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesi hükümleri uyarınca tenfiz edilebiliyor (m. 26-28) ve o ülkede aynı nitelikte bir tedbir alınıncaya kadar icra edilebiliyorsa, iade sürecinin hızlanabilecektir. Bkz. SHEFFIELD, Mary W./ROWLAND Matthew D.: "International Hague Network of Judges: Significance in Implementation of the 1980 and 1996 Hague Conventions on the Civil Aspects of International Child Abduction", Family Court Review, Vol. 57, No. 2, April 2019, s. 176.

3 Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesinin 29. maddesine akit ülkeler, merkezi makam tayin etmekle yükümlüdür. Bu Sözleşmenin 31. maddesi ise merkezi makamların görevlerini düzenlemektedir. Bu madde uyarınca merkezi makamlar, "yetki devrine dair yardım teklifinde bulunma ve iletişimi kolaylaştırma", "arabuluculuk, uzlaştırma ve benzer yollarla çocuğun şahısvarlığının ve malvarlığının korunması için anlaşılan çözümleri kolaylaştırma", "çocuğun yerinin bulunması için yardım sağlama" konularında gerekli adımları doğrudan veya kamu makamları veya diğer organlar aracılığıyla atarlar.

4 Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi kapsamında merkezi makamların görevleri, Sözleşmenin 7. maddesinin 2. fikrasında (a) bendinden (i) bendine kadar dokuz bentte saymıştır. Bu sayım örnek kabilinden olup sınırlayıcı değildir.

maz[5]. Ancak zaman geçtikçe Sözleşmenin işleyişine dair konulara, merkezi makamlarının yanı sıra başka makamların da yardımcı olabileceği düşünülmüş ve "Uluslararası Lahey Hâkimler Ağı" (ULHA) oluşturulmuştur.

ULHA, yetki alanları dâhilinde irtibat noktası olarak atanan ve bu kapsamda mevzuat ve muhakemenin çeşitli yönleri hakkında bilgi sağlayan hâkimlerin dâhil olduğu ağdır. ULHA dünya çapında hızla büyümektedir. ULHA bünyesinde Haziran 2025 itibarıyla 89 ülkeden 161 ağ hâkimi bulunmaktadır. Türkiye, iki ağ hâkimi görevlendirmiştir[6].

ULHA bünyesindeki ağ hâkiminin iki temel görevi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Sözleşmenin işleyişine dair genel bilgi akışını sağlamak, bir diğeri de somut bir davaya özgü olarak doğrudan adli iletişimin tesisini sağlamaktır. Somut bir davaya özgü olarak adli iletişimin tesisi, akit ülkelerin yetkili makamları arasında sınır ötesi iş birliği anlamında geldiğinden bu sürecin etkin kullanımı, Sözleşmenin uluslararası alandaki başarısına doğrudan etki edecektir[7].

Makale iki temel başlık altında toplanmıştır. Birinci başlık, ULHA'nın tanıtılmasına yöneliktir. Bu bağlamda ULHA'nın tarihçesi, ağın oluşumu, yapısı, ağ hâkiminin atanması ve görevlerine dair açıklamalar yapılacaktır. İkinci başlık altında ise ağ hâkimleri vasıtasıyla akit ülke hâkimleri arasında gerçekleştirilen doğrudan adli iletişim süreci

5 Sözleşmenin başarıya ulaşması, merkezi makamların etkin çalışmasına bağlıdır. Merkezi makamların Sözleşme açısından önemi ve görevleri hakkında bilgi için bkz. ATAMAN-FİGANMEŞE, İnci: "Çocukların Uluslararası Kaçırılmasının Hukukî Yönlerine Dair 1980 Tarihli Lahey Sözleşmesi", Prof. Dr. Nihal ULUOCAK'a Armağan, İ.Ü Hukuk Fakültesi, İstanbul 1999, s. 78 vd.; ALTUNTAŞ, İlknur: "Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi, Bilge Yayınevi, Ankara 2006, s. 56 vd; AKINCI, Ziya/DEMİR-GÖKYAYLA, Cemile: Milletlerarası Aile Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, s. 248 vd; İYİSOY, Ayben: "Türk Merkezî Makamı Perspektifinden Uluslararası Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin Uygulanması", 1980 Tarihli Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi ve Uygulaması Semineri, T. C. Adalet Bakanlığı Seminer Serisi 2, 12-13 Haziran 2013, Ankara, s. 40 vd.

6 https://assets.hcch.net/docs/665b2d56-6236-4125-9352-c22bb65bc375.pdf (E.T.: 26.07.2025).

7 LORTIE, Philippe: "Direct Judicial Communications and the International Hague Network of Judges Under The Hague 1980 Child Abduction Convention", s. 140, https://www.pravos.unios.hr/pravo-arhiva/download/lortie-direct-judicial-communications-and-the-international-hague-network-of-judges-under-the-hague-1980-child-abduction-convention.pdf (E.T.: 15.10.2024).

incelenecektir. Bu kapsamda doğrudan adli iletişim sürecinin ülkelerin milli hukuklarınca yasal bir çerçeveye bağlı olup olmamasının sürece etkisi, doğrudan adli iletişimin yeri, zamanı ve iletişim dilinin nasıl belirleneceği, doğrudan adli iletişime konu olabilecek durumlara dair bazı örnekler, doğrudan adli iletişime dair ilkeler ve usuli güvencelerin neler olduğu hakkında bilgi verilecektir.

I. ULHA

A. TARİHÇE

Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesini onaylayan ve kabul eden ülkelerin sayısının artmasıyla birlikte, Sözleşmenin başarılı bir şekilde işlemesinin yalnızca merkezi makamların uzmanlığına bırakılamayacağı; bunun yanında bu konuya katkı sağlayabilecek başka makamların da oluşturulması fikri gündeme gelmiştir[8]. Bu kapsamda deneyimli hâkimlerden oluşan bir uluslararası hâkim ağının oluşturulması önerisi, ilk olarak, Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı Daimî Bürosu tarafından ve bu Büronun personeli olan Profesör William DUNCAN[9] önderliğinde organize edilen 1998 tarihli *"De Ruwenberg"* Seminerinde ileri sürülmüştür[10]. Bu fikrin babası, Mathew THORPE'dir[11]. Bu Seminerde, akit ülkelerin bir ya da birden fazla ağ hâkimi görevlendirmesi yoluyla hâkimler ağının oluşturulması fikri önerilmiştir. Akit ülkelerce görevlendirilen ağ hâkimleri, Sözleşmeye dair konularda ulusal merkezi makamıyla, kendi ülkesinin hâkimlerle ve diğer akit ülkelerde görevli ağ hâkimleriyle iletişim ve irtibat kanalı olarak hareket edeceklerdir. Bu

8 BRYANT, Diana: "The 1980 Child Abduction Convention – the status quo and future challenges", The Elgar Companion to the Hague Conferance on Private International Law, JOHN, Thomas/GULATI, Rishi/KÖHLER, Ben (eds.) The Elgar Companion to the Hague Conference on Private International Law, Cheltenham, UK, Edward Elgar Publishing 2020, s. 186.

9 Profesör Duncan, 1997'den 2011'e kadar Daimî Büroda görev yapmıştır. Görev süresi boyunca Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi başta olmak üzere çocukların korunmasını konu olan diğer Lahey Sözleşmelerinin etkili bir şekilde uygulanmasına büyük katkı sağlamıştır (BRYANT, s. 186 dn. 16).

10 Judges' Seminar on International Protection of the Child, De Ruwenberg, 22-25 June 1998, https://assets.hcch.net/docs/88af493b-a5b1-4a5c-9af1-992784063331.pdf (E.T.: 19.10.2024).

11 Mathew THORPE, o dönemde İngiltere ve Galler Yüksek Mahkemesi (temyiz mahkemesi) hâkimi olarak görev yapmaktaydı.

ağın kurulması ve zamanla genişlemesiyle amaçlanan, farklı hukuk sistemlerine tâbi hâkimler arasında doğrudan adli iletişimin ve iş birliğinin kolaylaştırılmasıdır. Bu yolla, çocuğun mutad mesken ülkesine iadesi gereken hâllerde iade hız kazanacak ve Sözleşmeden belenen yarar artacaktır[12].

Farklı hukuk sistemlerinden ve hukukî geleneklerden gelen hâkimlerin, uluslararası bir Sözleşmenin yorumlanması ihtiyacından kaynaklanan konuları tartışmak üzere gönüllü olarak bir araya gelebilecekleri fikri, özellikle de çocukların hayatlarını yakından ilgilenen bir Sözleşme söz konusu olduğunda, oldukça yenilikçi bir bakış açısıydı[13]. Bu süreçten, ULHA, uluslararası aile hukukunu konu alan konferanslarının düzenli olarak yapılması fikri, ağ hâkimlerinin çeşitli konularda bilgilendirilmesi amacıyla bir bülten hazırlanması ve yayımlanması ile uluslararası çocuk kaçırmaya dair bir veri tabanının oluşturulması fikri doğdu[14].

"De Ruwenberg" Seminerinde adli iş birliğine ilişkin bilgi paylaşımını temin etme amacına hizmet eden bir bülten çıkarması ve bu bültenin yılda iki defa yayımlanması önerilmiştir. Bu bülten sayesinde çocukların korunmasını konu alan uluslararası sözleşmeler hakkında güncel bilgiler (örneğin bu Sözleşmelere yeni katılan ya da Sözleşmeleri onaylayan ülkeler hakkında bilgi), akit ülkelerin millî hukuklarındaki güncel gelişmeler (örneğin, içtihat hukukuna, usule ilişkin ya da idari değişiklikler, o ülkede konuya dair yapılan adli konferanslar ya da seminerler hakkında bilgi) ve uluslararası doğrudan adli iletişime dair örnek uygulamalar hakkında bilgi paylaşımında bulunulabilecektir[15]. Bu doğrultuda Daimî Büro, hemen çalışmaya başlamış ve 1999'da ilk sayısını çıkardığı "Uluslararası Çocuk Korumasına dair Hâkimler Bülteni"ni (*The Judges'*

12 De Ruwenberg Seminar, p. 1; LORTIE, djc, s. 137; KREEGER, Judith L.: "The International Hague Judicial Network-A Progressing Work", Family Law Quarterly, vol. 48, no. 2, Summer 2014, s. 222; THORPE, Mathew: "Judicial Activism-The IHNJ & the Judges' Newsletter: a 20 Year Evolution", The Judges' Newsletter on International Child Protection, Vol. XXIII, Winter 2018-Spring 2019, s. 6 vd.

13 BRYANT, s. 186.

14 THORPE, Judicial Activism, s. 6-7.

15 De Ruwenberg Seminar, p. 3.

Newsletter on International Child Protection), yılda iki defa olmak üzere aralıksız her yıl çıkarmaya devam etmiştir[16]. Ağ hâkimleri ve uygulayıcılar, yazdıkları makaleler ve karar incelemeleri ile bu bültenin yılda iki kere yayınlanmasına katkı sağlamaktadır. Bülten, İngilizce ve Fransızca olmak üzere çift dille yayınlanır. Bu basılar, Lahey Konferansının Daimî Bürosu tarafından elektronik ortamda dağıtılmakta, Lahey Konferansının web sitesinde yer almaktadır[17]. Ayrıca bültenin her yeni basısında ağ hâkimlerinin güncel listesine, yapılan ulusal ve uluslararası konferans, seminer ve toplantılara dair haberlere de yer verilmektedir.

"De Ruwenberg" Seminerinde ileri sürülen uluslararası çocuk kaçırmaya dair bir veri tabanının oluşturulması fikri, aslına bakılırsa Seminerden de önceki bir tarihte Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin (ve Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesinin) işleyişinin gözden geçirilmesini konu alan Uluslararası Özel Hukuk Lahey Konferansı Özel Komisyonu'nun (Özel Komisyon) 1993'teki ikinci toplantısında ileri sürülmüştü[18]. Bu toplantıda Sözleşmenin uygulama alanı bulduğu davalara ilişkin kısa özetlerin, hükmün verildiği ülkenin merkezi makamınca toplanıp Daimî Büroya iletilmesi konusu gündeme gelmiştir. Bu yolla, akit ülke mahkemelerince verilen kararlara ulaşılabilecek ve Sözleşme hükümlerinin yeknesak uygulanması sağlanacaktır. Bu konunun *"De Ruwenberg"* Seminerinde de gündeme getirilmesi, süreci hızlandırmıştır. Lahey Konferansı, 1999 yılında Sözleşmeye dair önemli kararlara ulaşılabilen bir veri tabanı olan "Uluslararası Çocuk Kaçırma Veri Tabanı"nı (*The International Child Abduction Database*/INCADAT)[19] oluşturulmuştur. INCADAT, İngilizce, Fransızca ve İspanyolca olmak üzere üç dilde hazırlanmıştır. Özetlerin nasıl seçileceği ve hazırlanacağına dair bir Kılavu-

16 Özel Komisyon, 2001 tarihli *dördüncü toplantısında* Daimî Büro tarafından yayımlanan ve dağıtılan Uluslararası Çocuk Korumasına dair Hâkimler Bülteni'ni desteklediğini belirtmiştir. Bkz. Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin işleyişinin gözden geçirilmesine dair özel komisyonun *dördüncü toplantısı* (22-28 Mart 2001) Raporu s. 14 prg 8.3 https://assets.hcch.net/upload/concl28sc4_e.pdf (E.T.: 20.10.2024).

17 https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/publications2/judges-newsletter (E.T.: 25.10. 2024).

18 Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin işleyişinin gözden geçirilmesine dair özel komisyonun *ikinci toplantısı*, (18-21 Ocak 1993), Question 43, s. 30 https://assets.hcch.net/docs/432981e4-238b-4ed4-a41e-bb239d5acdac.pdf (E.T.: 27.10.2024).

19 https://www.incadat.com/en (E.T.: 27.10.2024).

zun[20] yanı sıra, ilk INCADAT Muhabirler Toplantısı 25 Eylül 2001'de gerçekleştirilmiş ve bu toplantının periyodik olarak düzenlenmesi kararlaştırılmıştır[21]. Ayrıca 28 Eylül 2007 tarihinde, Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi ile ilgili iade ve ziyaret (şahsi iletişim kurma) başvurularına ilişkin yıllık istatistik form ve istatistik grafikleri içeren "Uluslararası Çocuk Kaçırma İstatistiki Veri Tabanı (*International Child Abduction Statistical Database*/INCASTAT) da hizmete açılmıştır. INCASTAT yalnızca Sözleşme kapsamında belirlenen merkezi makamlara açıktır[22]. Uluslararası Özel Hukuk Lahey Konferansı Özel Komisyonu toplantılarında ULHA'nın tesisi, gelişimi ve etkisinin arttırılması, doğrudan adli iletişimin temini, Sözleşmenin yeknesak ve etkin biçimde uygulanması gibi hususlar üzerinde çalışılmaktadır[23]. Özel Komisyon'un dördüncü toplantısından, sekizinci ve son toplantısına kadarki tüm toplantılarında doğrudan adli iletişim ve ULHA'ya dair açıklamalarda bulunulmuştur. Daimî Büro, her bir toplantı sonunda rapor hazırlamıştır. Toplantılarda dile getirilen önerilerin ve sonuçların yer aldığı bu raporlarda Sözleşmelerin uygulanması aşamasında doğrudan adli iletişimin önemi ve değeri üzerinde durulmuş, bunun için de ULHA'nın etkin şekilde kullanılması gerektiğinin altı çizilmiştir[24].

20 The International Child Abduction Database (INCADAT) Guide for Correspondents, https://assets.hcch.net/docs/672e9206-5d31-4ac3-a36b-89c982b7a9ea.pdf (E.T.: 29.10.2024).

21 BRYANT, s. 187.

22 https://www.hcch.net/en/news-archive/details/?varevent=138 (E.T.: 01.11.2024).

23 Bazı akit ülkeler, Özel Komisyon toplantılarına gönderdikleri delegasyonlara hâkimleri de dâhil etmişlerdir. *"De Ruwenberg"* Seminerinde William DUNCAN, bunu yapmaları konusunda akit ülkeleri teşvik etmiştir. Bu sayede Sözleşmenin uygulayıcıları olan hâkimler de söz sahibi olarak fikirlerini ileri sürmüşlerdir. Bkz. THORPE, Mathew: 'William Duncan and the Judges', International Family Law Journal, IFL, March 2012, s. 82-83

24 Doğrudan adli iletişime yönelik açıklamalar, Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin işleyişinin gözden geçirilmesine dair özel komisyonun *dördüncü toplantısının* (22-28 Mart 2001) Raporunda 5.5. ilâ 5.7 nolu paragraflarında, https://assets.hcch.net/upload/concl28sc4_e.pdf; Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi ile Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesinin işleyişinin gözden geçirilmesine dair özel komisyonun *beşinci toplantısının* (30 Ekim-9 Kasım 2006) Raporunda VI. bölümde, https://assets.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf; Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi ile Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesinin işleyişini gözden geçirmek için gerçekleştirilen ve iki kısım halinde yapılan Özel Komisyon *altıncı toplantısının* Birinci kısmın (1-10 Haziran 2011) Raporunda 184-224 nolu paragraflarında, https://assets.hcch.net/upload/wop/abduct2012pd14e.pdf; İkinci kısmın (25-31 Ocak 2012) Raporunda 28 ilâ 39 nolu paragraflarında, https://assets.hcch.net/upload/wop/concl28-34sc6_en.pdf; Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi ve Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin Özel Komisyonun *yedinci toplantısı* (10-17 Ekim 2017) Raporunda 59-66 nolu paragraflarında, https://assets.hcch.net/docs/

Doğrudan adli iletişim usulü ve buna dair ilkelerin hazırlanması, 30 Ekim-9 Kasım 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilen ve Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi ile Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesinin işleyişini gözden geçirmek üzere düzenlenen Özel Komisyon'un Beşinci Toplantısı sonrasında başlamıştır. Bu toplantıda uluslararası, bölgesel ve ulusal adli yargı ağlarının gelişmeye ve genişlemeye devam edilmesine dair iradenin sürdürülmesine, doğrudan adli iletişime dair model teşkil edebilecek usul ve ilkeleri Daimî Büro'nun belirlenmesine ve bu sayede uygulamanın geliştirilmesine karar verilmiştir[25]. Beşinci toplantıda varılan sonuçlara uygun olarak doğrudan adli iletişimin usulünün ve genel ilkelerinin düzenleneceği bir kılavuzun oluşturmasına başlanmıştır. Bu çerçevede, Daimî Büro, Temmuz 2008'de uzmanlardan bir grup kurmuştur. Uzman grubunun hazırladığı taslak metin, Ocak 2009'da Brüksel, Belçika'da gerçekleştirilen Avrupa Komisyonu (EC) ve Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Lahey Konferansı'nın (HCCH) ortak konferansında tartışmaya sunulmuştur[26]. Ortak Konferansta dünyanın farklı bölgelerinden ve farklı hukuk geleneklerinden hâkimlerin görüşleriyle Taslak İlkelerin sürekli olarak geliştirilmesi ve incelenmesi gerektiğinin altını çizmiş, uluslararası çocuk koruma davalarında doğrudan adli iletişimin önemi vurgulanarak bu tür iletişimleri desteklemek için uluslararası, bölgesel ve ulusal adli ağların geliştirilmesi gerektiğinden söz edilmiştir[27].

edce6628-3a76-4be8-a092-437837a49bef.pdf; Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi ve Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin Özel Komisyonun *sekizinci toplantısı* (10-17 Ekim 2023) Raporunda VI. Bölümün, 19-22. nolu paragraflarında https://assets.hcch.net/docs/5b48f412-6979-4dc1-b4c1-782fe0d5cfa7.pdf (E.T.: 05.11.2024) yer almaktadır. Ayrıca her raporun ekinde sonuç ve öneriler bölümü bulunmaktadır.

25 Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi ile Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesinin işleyişinin gözden geçirilmesine dair özel komisyonun *beşinci toplantısının* (30 Ekim-9 Kasım 2006) sonuç ve önerileri, VI, https://assets.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf (E.T.: 06.11.2024).

26 Aile hukuku konularında doğrudan adli iletişimin tartışılması ve yargı ağlarının geliştirilmesini sağlamak amacıyla elliden fazla ülkeden hâkimler, uzmanlar ve önde gelen uluslararası hâkimler birliklerinin temsilcileri, 15-16 Ocak 2009 tarihlerinde Avrupa Komisyonu ve Lahey Konferansı'nın birlikte düzenlediği ortak konferans için Belçika'nın Brüksel şehrinde bir araya gelmiştir. Konferans hakkında bkz. https://www.hcch.net/pt/news-archive/details/?varevent=158 (E.T.: 09.11.2024).

27 https://assets.hcch.net/upload/judcomm_concl2009e.pdf (E.T.: 10.11.2024).

Daimî Büro, Taslağın geliştirilmesine yönelik çalışmalarına devam etmiş, hâkimlerden oluşan uzman gruplarıyla çalışmalarını sürdürmüş, taslak adli konferanslarda tartışılmış[28] ve yapılan bu çalışmalar neticesinde 2013 yılında "Uluslararası Lahey Hâkimler Ağının ve Adli İletişime Yönelik Genel İlkelerin Geliştirilmesine İlişkin Kılavuzu"[29] çıkarmıştır. Bu kılavuzda, Lahey Çocuk Sözleşmeleri kapsamında ULHA'nın gelişiminin sağlanmasına ve doğrudan adli iletişime ilişkin model olabilecek genel ilkelerin tesisine yönelik bağlayıcı olmayan açıklamalara yer verilmiştir.

B. ULHA ÜYESİNİN ATANMASI VE GÖREVLERİ

1. Atanması

Bir hâkimin ağ hâkimi olarak görevlendirilmesi için hangi niteliklere sahip olması gerektiği hususu, farklı hukuk sistemlerinde farklı düzenlemelere tâbidir. Her ülke, kendi ağ hâkiminde aranan nitelikleri kendi hukukuna göre belirleyecektir.

Kılavuz, hâkimde aranabilecek niteliklere dair bazı öneriler de getirmiştir. Kılavuza göre ağ hâkimi olarak atanacak hâkimlerin çocukların korunmasını konu alan davaları hâlihazırda görmeleri ve bu alanda deneyim sahibi olmaları gerekir[30]. Ağın istikrarlı bir şekilde işleyebilmesi için görevlendirmelerin mümkün olduğunca uzun süre için yapılması, aktif olmayan ağ hâkimlerinin istifa ederek ağdan ayrılması ve bunların

28 Bkz. LORTIE, Philippe: "Background to the International Hague Network of Judges", The Judges' Newsletter, Vol. XV/Autumn 2009, s. 36 vd, https://assets.hcch.net/docs/541d9b6a-39cb-414c-a68e-07e8681228c9.pdf (E.T.: E.T.: 10.11.2024).

29 HCCH: Direct Judicial Communications, "Emerging Guidance regarding the development of the International Hague Network of Judges and General Principles for Judicial Communications, including commonly accepted safeguards for Direct Judicial Communications in specific cases, within the context of the International Hague Network of Judges", The Hague 2013, https://assets.hcch.net/docs/62d073ca-eda0-494e-af66-2ddd368b7379.pdf (E.T.: 10.11.2024).

30 Doğrudan adli iletişimin tesisi sırasında görev alan ağ hâkimleri, konuya vakıf ve deneyimli olmalıdır. Sürecin deneyimli ağ hâkimlerince yürütülmesi, sürecin güvenliği bakımından son derece önemli olup risklerin de en aza indirilmesini sağlayacaktır. Bkz. McELEAVY, Peter: "Judicial Communication and Co-Operation and the Hague Convention on International Child Abduction." International Journal of Procedural Law, vol. 2, no.1, 2012, s. 51.

yerlerine o alanda yetkili ve deneyime sahip yeni hâkimlerin atanması konusunda yerleşik bir uygulamanın tesisi de gereklidir[31].

Yeni bir ağ hâkimi atandığında, ağ hâkimleri, çocukların uluslararası korunmasına dair konularla ilgilenen diğer hâkimler ve akit ülkelerin merkezi makamları bu durumdan haberdar edilmelidir[32]. Bu kapsamda ağ hâkimlerinin listesinin tutulması önem arz etmektedir. Daimî Büro, ağ hâkimlerinin ve yetki alanlarının listesini, İngilizce ve Fransızca olarak tutar ve sürekli günceller. Ağ hâkimlerinin güncel listesi, Uluslararası Özel Hukuk Lahey Konferansı'nın web sitesinde[33] ve Uluslararası Çocuk Korumasına dair Hâkimler Bülteni'nde yayınlanır[34].

Bu listede yer alan ağ hâkimine dair bilgiler, hâkimin ismi, görevine dair bilgiler, görev yaptığı mahkemenin adı ve görev yeridir. Yeni bir ağ hâkimi görevlendiren ülke, bu bilgileri, ağ hâkimini görevlendiren ülkenin resmi dili dışında, İngilizce ve Fransızca olarak Daimî Büro'ya iletilir. Ayrıca yeni atanan ağ hâkiminin iletişim bilgilerinin de bildirilmesi gerekmektedir. Hâkimin posta ve e-posta adresleri, telefon ve faks numaraları ve hangi iletişim yolunu tercih ettiği bildirilir. Yazılı ve sözlü olarak iletişim kurabildikleri dillere ilişkin bilgilendirme yapılır[35].

Ağ hâkimlerinin bu listesi dışında Daimî Büro, ayrı bir liste daha tutmaktadır. Kapalı olan bu listede her bir ağ hâkiminin iletişim bilgileri ve hâkimlerin dil seviyeleri yer almaktadır. Daimî Büro, bu kayıtları her yıl düzenli günceller ve ULHA'nın tüm üyelerine bu listeyi göndedir[36].

31 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 8-9 p. 1.1-1.8.

32 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 9 p. 2.5.

33 https://assets.hcch.net/docs/665b2d56-6236-4125-9352-c22bb65bc375.pdf (E.T.: 13.11.2024).

34 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 9 p. 2.3-2.4.

35 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 9 p. 2.1-2.2.

36 KREEGER, s. 223.

2. Görevleri

Uluslararası Lahey Hâkimler Ağına üye olan ağ hâkimin iki görevi mevcuttur. Ağ hâkimi, bilgi paylaşımında bulunur ve doğrudan adli iletişime yardımcı olur.

a. Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Bilgi Akışının Sağlanması

Ağ hâkimi, Uluslararası Lahey Hâkimler Ağı veya Daimî Büro'dan gelen Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin uygulanmasına dair bilgileri toplar ve ülkesindeki meslektaşlarıyla paylaşır ya da bunun tersine bilgi akışına yardımcı olur.

Bu görev çerçevesinde ağ hâkimi, Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin yanı sıra çocuğun üstün menfaatinin korunmasını amaçlayan Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesinin uygulanmasına ve diğer uluslararası çocuk koruma konularına dair ulusal ve uluslararası düzeyde bilgi toplar, gelişmelerden haberdar olur. Topladığı bilgilerin bağlı bulunduğu ülkede yer alan hâkimlere ve diğer ULHA üyelerine ileterek bilgilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde yayılmasını sağlar. Bu sayede ağ hâkimi, ülkesindeki hâkimleri, çocukların korunmasına ilişkin güncel gelişmelerden ve konuya dair Lahey Sözleşmelerinden haberdar eder ve bu Sözleşmelere dair güncel uygulamalar hakkında onları bilgilendirir[37]. Ağ hâkimi, ayrıca, ülkesindeki hâkimlerden gelen Lahey Çocuk Sözleşmelerinin uygulanmasına dair soruları yanıtlar. Bu soruları, diğer bir ağ hâkimine ya da Daimî Büro'ya iletip bilgi talep edebilir. Böyle bir durumda kendisine verilen cevabı da soruyu soran hâkime iletir. Bunun tersi de olabilir. Ağ hâkimi, Sözleşmelerin kendi ülkesine uygulanmasına dair yabancı hâkimlerden gelen soruları da yanıtlar. Bu kapsamda talep edilen ya da verilen bilgiler, belirli bir davaya özgü olmayıp Lahey Sözleşmelerinin uygulanması ve işleyişine dair genel bilgilerdir. Bu görevin başarıyla ifa edilebilmesi için ağ hâkiminin gerek ulusal gerekse de

[37] HCCH: Direct Judicial Communications, s. 10 p. 3.1.

uluslararası düzeyde adli toplantılara (konferanslara ya da seminerlere) ve kendilerine yönelik olarak verilen ulusal ve uluslararası eğitimlere katılması gerekir[38].

Ağ hâkimleri, ülkesinde görev yapan hâkimler ve konu ile ilgilenen hukukçular için ulusal eğitim seminerlerinin başlatılmasını ve bunlara katılımı teşvik etmelidir[39].

Uluslararası adli toplantılar ise uluslararası alanda çocukların korunmasına dair konularda bilgi paylaşımının sağlanması, uygun iletişim ağlarının tesisi ve bu ağların gelişiminde önemi katkı sağlayabilir[40]. Bu toplantıların düzenlenmesi ve katılımın sağlanması konusunda ağ hâkimleri teşvik edilir[41]. Ağ hâkimleri, Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansının uluslararası özel hukuka dair sözleşmelerinin uygulanmasına dair sorunları çözmek ve Sözleşmelerin etkilerini arttırmak amacıyla düzenlediği ve/veya katkı verdiği uluslararası toplantılara katılırlar. Örneğin, ağ hâkimleri, "Sınır Ötesi Aile Hukuku Sorunları" üzerine üç yılda bir düzenlenen ve "Malta süreci" olarak adlandırılan adli konferanslara katılım sağlarlar[42].

Periodik olarak yapılan Özel Komisyon toplantılarında uluslararası adli toplantıların önemine değinilmiş ve bu organizasyonların teşvik edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır[43]. Örneğin, esnek hukuk (*soft*

38 KREEGER, s. 224.

39 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 10 p. 3.1.

40 LOWE, Nigel/ARMSTRONG, Sarah: Good Practice in Handling Hague Abduction Convention Return Applications 2002, s. 29 https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2015/10/Good-Practice-in-Handling-Hague-Abduction-Convention-Return-Applications.pdf (E.T.: 15.11.2024); LESH, Eric: "Jurisdiction Friction and the Frustration of the Hague Convention: Why International Child Abduction Cases Should be Heard Exclusively by Federal Courts", Family Court Review, vol. 49 no. 1, January 2011, s. 175.

41 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 11 p. 5.5.

42 Malta süreci, uluslararası aile hukukuna dair uyuşmazlıklarının çözümüne katkı sağlamak amacıyla Lahey Çocuk Sözleşmelerine taraf olan ve olmayan ülkeler arasında iş birliğini geliştirmek için sürdürülmektedir Bkz. https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/publications1/?dtid=46&cid=24 (E.T.: 15.11.2024).

43 Bkz. Özel komisyonun *dördüncü toplantısının* sonuç ve önerileri, p. 5.6.; Özel komisyonun *beşinci toplantısının* sonuç ve önerileri, VII Bölüm, p. 1.7.2. (c); Özel komisyonun *altıncı toplantısının* birinci kısmın sonuç ve önerileri, p. 219-220; Özel Komisyonun *yedinci toplantısı* sonuç ve önerileri, p. 65.

law) niteliğindeki "Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin İyi Uygulama Kılavuzu"nda da uluslararası adli toplantıların önemine vurgu yapılmıştır. Kılavuza göre uluslararası adli toplantılar vasıtasıyla farklı hukuk sitemlerine tâbi hâkimler bir araya gelerek uluslararası çocuk koruma alanındaki güncel gelişmeler ve uygulamalar hakkında bilgi paylaşımı ve fikir teatisinde bulunabilir. Bu sayede farklı hukuk sistemleri arasında köprü kurulabilir; uluslararası sözleşmelerin etkili bir şekilde işletilmesi için temin edilmesi gereken hâkimler arasındaki karşılıklı anlayış ve güvenin teşviki sağlanabilir[44].

Ağ hâkimlerinin bir diğer görevi de çocukların milletlerarası korunmasını konu alan bilimsel yayınların yapılmasıdır. "Uluslararası Çocuk Korumasına dair Hâkimler Bülteni", çocukların uluslararası korunmasına dair bilgi paylaşımını temin edilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bülten, çocukların uluslararası korunmasını düzenleyen Lahey Sözleşmelerini ve bu Sözleşmelere konu olan çok sayıda uyuşmazlığa dair raporları ve değerlendirmeleri içerir. Bültende ağ hâkimlerinin ve uygulayıcıların yazdığı makaleler yer almaktadır. Lahey Sözleşmelerin etkin ve doğru uygulanabilmesi açısından ağ hâkimlerinin, ülkelerinde bu konulara dair davalarına bakan hâkimleri, bu Bülten gibi kaynaklardan haberdar etmesi gereklidir[45].

Ağ hâkimleri, Lahey Sözleşmelerine dair yargı kararlarının yer aldığı online veri tabanları hakkında da bilgilendirme yapmalıdır. Örneğin, ağ hâkimi, ülkesinin hâkimlerini, Lahey Konferansı'nın "Uluslararası Çocuk Kaçırma Veri Tabanı"ndan (INCADAT) haberdar etmeli[46] ve doğrudan adli iletişimle dair önemli yargı kararlarını INCADAT editörlerine göndermelidir[47].

[44] HCCH: Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part II-Implementing Measures, s. 52, https://assets.hcch.net/docs/de043c72-ee0e-477b-8bae-53726a4b8545.pdf (E.T.: 15.11.2024).

[45] HCCH: Direct Judicial Communications, s. 10 p. 3.1.

[46] HCCH: Direct Judicial Communications, s. 10 p. 3.2.

[47] HCCH: Direct Judicial Communications, s. 11 p. 5.3.

Ağ hâkimlerinin kendi aralarında ya da ülkesinin hâkimleriyle yapacakları bilgi paylaşımı, yazılı ya da elektronik ortamda yazılı olabileceği gibi telefon ya da video konferans gibi ses/ses ve görüntü aktarımıyla da olabilir[48]. Bilgi paylaşım kanallarına örnek vermek gerekirse, eski bir Amerikan ağ hâkimi James D. GARBOLINO, diğer bazı ağ üyeleri ve federal yargı mensuplarıyla birlikte Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi'nin uygulanacağı davalarla ilk karşılaşan hâkimlerin bilgilendirilmesi amacıyla video eğitimleri yapmış ve bu eğitimleri internete yüklemiştir[49].

Adli ağların desteklenmesinde ve doğrudan adli iletişimin sağlanmasında merkezi makamların önemli rolü mevcuttur[50]. Merkezi makamlar, doğrudan adli iletişimi konu alan ulusal ve uluslararası seminer ve konferansların düzenlenmesine ve ülkelerinin ağ hâkimlerinin bu konferanslara katılmasına destek verebilir[51]. Merkezi makamlar ile ülkelerinin ağ hâkimlerinin sürekli iletişimde olması, ağ hâkiminin, çalışmaları ve faaliyetleri hakkında merkezi makamını düzenli olarak bilgilendirmesi gerekir. Ortak çalışma ve başarı, karşılıklı güvenin tesisi ile mümkündür[52]. Ağ hâkimleri ile merkezi makamları bir araya getiren ulusal, bölgesel, ikili ya da çok taraflı toplantılar, iyi uygulama, bilgi ve fikir paylaşımına olanak sağlayarak bu güvenin tesisinde önemli bir rol oynamaktadır[53].

b. Doğrudan Adli İletişimin Tesisi

Belirli bir davayla ilgili olarak görev yapan hâkim, bu davaya konu olan belirli vakaların açıklığa kavuşturması amacıyla başka bir ülkede görev yapan hâkim ile doğrudan iletişime geçmek isteyebilir. Ağ hâkiminin görevi, farklı ülkelerde yer alan hâkimler arasında doğrudan adli iletişimi sağlamak ve kolaylaştırmaktır.

48 SHEFFIELD/ROWLAND, s. 177.

49 https://www.fjc.gov/content/309867/video-tutorials (E.T.: 17.11.2024).

50 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 10 p. 4.2.

51 SHEFFIELD/ROWLAND, s. 177.

52 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 10 p. 4.3.

53 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 11 p. 4.4; SHEFFIELD/ROWLAND, s. 177.

Ağ hâkiminin doğrudan adli iletişim talebinde bulunma ve gelen talepleri kabul ya da reddetme olarak iki yönlü görevi vardır. Ülkesinin hâkimden gelen doğrudan adli iletişime yönelik talep mevcutsa ilgili ülkenin ağ hâkimine bu talebi iletir. Diğer bir ağ hâkiminden gelen doğrudan adli iletişime ilişkin bir talep mevcutsa bu talebi değerlendirir. Talepte doğrudan adli iletişimin tesis edilmesi istenen mahkeme belirtilmişse, talebi bu mahkemeye iletir. Belirlenmemişse ilgili mahkemeyi kendi de tespit edebilir. Böylece ağ hâkimleri, farklı ülkedeki hâkimler arasında iletişimin kolaylaştırılmasını sağlar[54]. Ağ hâkimleri bazı durumlarda ise gelen soruları bizzat cevaplayabilir, bilgi verebilir ve çocuğun iade edilebilmesi için gerekli olan adımların atılması konusunda görev alabilir.

Doğrudan adli iletişime geçilerek bilgi temini son derece değerlidir. Bu imkân mevcutsa, ağ hâkimi, bunun kullanılması için ülkesinin hâkimlerini teşvik etmelidir[55]. Lahey Çocuk Sözleşmelerine taraf olmayan ülkelerin dâhil olduğu davalarda dahi doğrudan adli iletişimin kullanılması amaçlanmış; çeşitli vesilelerle ULHA'nın önemi üzerinde durulmuştur. Örneğin, Sınır Ötesi Çocuk Koruma ve Aile Hukuku Dördüncü Malta Konferansı deklarasyonunda bu konuda bir sonuca varılmıştır. Lahey Çocuk Sözleşmelerine taraf olsun ya da olmasın konferansa katılan tüm ülkelerin gerekli çalışma yaparak ağ hâkim ya da hâkimleri atamaları konusunda öneride bulunulmuştur. Daimî Büro'nun bu süreçte, ülkelere yardımcı olabileceği de açıkça belirtilerek süreç teşvik edilmiştir[56]. Ayrıca Kılavuzda da sadece akit ülkelere değil tüm ülkelere, ağ hâkimi atamaları konusunda tavsiyede bulunulmuştur[57].

54 Yabancı ülkelerde bulunan delillerin teminine ilişkin yöntemlerden biri de milletlerarası istinabedir. Milletlerarası istinabe talepleri, ikili ya da çok taraflı sözleşmelerle, bu gibi sözleşmelere taraf olunmamışsa karşılıklılık esasları çerçevesinde milletlerarası adli yardımlaşma kuralları vasıtasıyla iletilebilir. Bu sebeple doğrudan adli iletişim, milletlerarası istinabeden farklıdır. Bkz. HCCH: Direct Judicial Communications, s. 12; LORTIE, djc, s. 142.

55 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 11 p. 5.1.

56 Fourth Malta Conference ("Malta IV") on Cross-Frontier Child Protection and Family Law Hosted by the Government of Malta in Collaboration with the Hague Conference on Private International Law (HCCH) "The Malta Process", Declaration, p. 8-10, https://assets.hcch.net/docs/91ab60a5-1ebe-46ca-91ce-72e6e55c0ae7.pdf (E.T.: 17.11.2024).

57 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 8 p. 1.4.

Doğrudan adli iletişim genellikle Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi hükümleri uyarınca çocuğun mutad meskenine iadesinin talep edildiği davalarda başvurulmaktadır. Hukuka aykırı olarak yeri değiştirilen çocuğun bu Sözleşme kapsamında mutad meskenine iadesini konu alan bir dava açıldığında iade davasını yürüten hâkimin, çocuğun mutad meskeninin bulunduğu ülkedeki meslektaşı ile irtibata geçmesi ve çocuğun o ülkedeki durumu ve iadenin hukukî sonuçları hakkında bilgilendirilmesi sağlanır[58]. Doğrudan adli iletişimin tesisi sayesinde çocuğun iadesine ya da iadenin reddine dair karar ivedi olarak alınacak, çocuğu iadesinin önüne geçen engeller kaldırılarak güvenli ve emniyetli koşullarda derhal geri dönüşü sağlanacak, mevcut kaynaklar daha verimli bir şekilde kullanılacaktır[59]. Bu sebeplerle bu yöntem, çocuğun üstün menfaatinin tesisi için son derece önemlidir[60].

Ağ hâkimlerinin görev alabileceği bir diğer Sözleşme, Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesi'dir. Bu Sözleşme hükümleri[61], çocuğun şahısvarlığının ya da malvarlığının korunmasına dair tedbir kararı alma yetkisine sahip akit ülkenin yetkili makamının yetkisini başka bir akit ülke makamına devredebilmesine imkân tanır. Her iki ülke ağ hâkimi atanmışsa ağ hâkimleri, yetki devri öneri ve taleplerinin iletilmesini sağlayabileceği gibi yetkili makamın tespitine ve yetki devrine dair izlenecek yola dair yardımcı olabilir. Ayrıca ağ hâkimleri, yetki alanları dâhilinde yasa ve muhakemenin çeşitli yönleri hakkında bilgi sağlayabilir; yetki devri değerlendirmesi öncesinde yetkili makamın talep edebileceği bilgi veya belgelerin sağlanması konusunda yardımda bulunabilir. Yetki devri için akit ülke makamlarının anlaşması gerektiğinden ağ hâkimleri, yetki devrinin tarafları olan akit ülke makamları arasında gerçekleşen görüşmelerde aktif yol alabilir[62].

58 KRUGER, Thalia: International Child Abduction: The Inadequacies of the Law, Hart Publishing, London 2011, s. 166-167; HCCH: Direct Judicial Communications, s. 7; BALA, Nick/MAUR, Mary J.: "The Hague Convention on Child Abduction: A Canadian Primer", 24th Annual Institute of Family Law Conference 5, 2015 CanLIIDocs 5072, https://canlii.ca/t/ss1w (E.T.: 19.11.2024), s. 22.

59 BALA/MAUR, s. 22.

60 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 7.

61 Bkz. Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesi m. 8 ve m. 9.

62 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 12, HCCH: "Practical Handbook on the Operation of the

II. LAHEY ÇOCUK KAÇIRMA SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA DOĞRUDAN ADLİ İLETİŞİM

A. YASAL ÇERÇEVE

Türk hukukunda da sınır ötesi aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda doğrudan adli iletişimi düzenleyen hükümlere yer verilmemiştir. Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin uygulanmasını sağlamaya yönelik usul ve esasların düzenlenmesi amacıyla kabul edilen 5717 sayılı "Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Yön ve Kapsamına Dair Kanun"da[63] bu konuda bir düzenleme yoktur. Buna karşı, bazı ülkelerin yasal düzenlemelerinde doğrudan adli iletişime dair kurallar yerini almıştır.

İsviçre'de, "Uluslararası Çocuk Kaçırma ve Çocukların ve Yetişkinlerin Korunmasına İlişkin Lahey Sözleşmelerinde Uluslararası İşbirliğine Dair Federal Kanun'un"[64] 10. maddesi, uluslararası çocuk kaçırma vakalarında İsviçre mahkemelerinin, çocuğun hukuka aykırı olarak yeri değiştirilmeden önceki mutad meskeni ülkesinin yetkili makamlarıyla çocuğun menfaati ve bakımına dair konularında iş birliği yapmasını öngörmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1997 tarihli Çocuk Velâyetine İlişkin Yargılama ve İlamların İcrasına Dair Müşterek Kanun'un[65], 110. maddesi ABD'de farklı eyaletlerde yer alan mahkemelerin çocuk ile il-

1996 Hague Child Protection Convention", Hague Conference on Private International Law, Hague Netherlands 2014, p. 5.15, 5.16 ve 5.17, s. 63, https://assets.hcch.net/docs/eca03d40-29c6-4cc4-ae52-edad337b6b86.pdf (E.T: 18.11.2024); McELEAVY, s. 48 dpn. 56; LORTIE, djc, s. 146; SHEFFIELD/ROWLAND, s. 177; TOKER, Gümrah A.: "Forum Non Conveniens Doktrininin Türk Hukukunda Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesi Kapsamında Uygulanması, DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 2022, C. 24, S.1, ss. 107-109, https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/68932/1089741 (E.T.: 26.07.2025).

63 RG. 04.12.2007-26720.

64 Federal Act on International Co-operation in Relation to International Child Abduction and the Hague Conventions on the Protection of Children and Adults, of 21 December 2007 (Status as of 1 July 2009), https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2009/379/en (E.T: 21.11.2024).

65 Uniform Child Custody Jurisdiction and Enforcement Act (1997), https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?CommunityKey=4cc1b0be-d6c5-4bc2-b157-16b0baf2c56d#:~:text=The%20Uniform%20Child%20Custody%20Jurisdiction,provisions%20for%20child%20custody%20orders (E.T: 21.11.2024).

gili konularda birbirleriyle iletişim kurmalarına imkân tanıdığı gibi bu Kanun'un 105. maddesi ile de bu imkân genişletilmiş, Amerikan mahkemelerinin diğer ülkelerin yetkili makamları ile doğrudan adli iletişim kurması mümkün hale getirilmiştir[66]. Bu Kanunda, tıpkı az sonra değineceğimiz Daimî Büro tarafından hazırlanan Kılavuzda olduğu gibi doğrudan adli iletişim sırasında kabul gören ilkeler ve usuli güvencelere de ayrıca yer verilmiştir[67].

Bazı ülke hukuklarında ise bu konuda henüz yasal bir düzenleme olmamasına rağmen konuya dair çalışmalar yürütülmektedir. Örneğin, Almanya'da, Aile Konularına ve Çekişmesiz Yargı İşlerine İlişkin Usul Kanunu'na[68] doğrudan adli iletişime imkân tanıyacak bir madde eklenmesi önerilmiştir. Bu Kanun'un 26. maddesine göre mahkeme, vereceği karara dayandırdığı olguların tespitine yönelik araştırmayı re'sen yapar. Eklenmesi önerilen 26a maddesi uyarınca doğrudan adli iletişim, kısmen veya tamamen merkezi makamlar, ULHA ağ hâkimleri ve Avrupa Yargı Ağı (AYA)[69] irtibat noktaları aracılığıyla tesis edilecektir. Bu madde kabul edilirse doğrudan adli iletişim, Alman hukukunda yasal çerçeveye bağlanacaktır[70].

Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi kapsamında doğrudan adli iletişimin tesisi konusunda çoğu ülke esnek davranmış, bu konuya dair yasal çerçeve oluşturmamıştır. Bu gibi bir durumda doğrudan adli iletişim talebinde bulunmak isteyen hâkime yardımcı olabilecek kaynakların belki

66 McELEAVY, s. 50; KREEGER, s. 227 vd.; GARBOLINO, James D.: The 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction: A Guide for Judges, Federal Judicial Center International Litigation Guide, Second Edition, Federal Judicial Center 2015, s. 178-179.

67 GARBOLINO, s. 179.

68 Act on Proceedings in Family Matters and in Matters of Non-contentious Jurisdiction, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_famfg/englisch_famfg.html#p0142 (E.T: 22.11.2024).

69 AYA, adli iş birliğinin yürütüldüğü yargı ağlarından biridir. AYA'nın amacı, AB Üye Ülkeleri arasında yabancı unsurlu hukuki ve ticari konularda sınır ötesi ortak çalışmayı geliştirmektir. Ağ üyeleri, sınır ötesi ihtilafların çözüme kavuşturulması ve Avrupa Birliği hukukunun uygulanmasına yardımcı olunması amacıyla Üye Ülkelerin mahkemelerine ve yetkili makamlarına destek sağlamaktadır. Bkz. MENNE, Martin: "Dialogue of Judges-European Liaison Judges and Judges of the International Hague Network of Judges", The Judges' Newsletter on International Child Protection, Vol. XXI, Winter-Spring 2018, s. 23.

70 MENNE, s. 26-27.

de en önemlisi esnek hukuk (*soft law*) metinleridir. Daimî Büro tarafından hazırlanan "Uluslararası Lahey Hâkimler Ağının ve Adli İletişime Yönelik Genel İlkelerin Geliştirilmesine İlişkin Kılavuz", bu şekilde bir esnek hukuk metnidir. Esnek hukuk kavramı, bağlayıcı niteliği bulunmayan hukukî metinleri ifade eder. Bu metinlerin, bağlayıcı olmasa da pratik hukukî etkileri mevcuttur ve zaman içinde ulusal ve uluslararası bağlayıcı hukuk kurallarının yapılmasına da zemin hazırlayabilir[71]. Bu sebeple Kılavuzda düzenlenen gerek ULHA'ya ağ hâkimi atanmasına gerekse de doğrudan adli iletişime dair hususlar, Lahey Çocuk Sözleşmelerine taraf olsun olmasın hiçbir ülke için bağlayıcı değildir. Bağlayıcı olmasa da bu kurallar, doğrudan adli iletişimi konu alan yasal düzenlemesi olmayan Türkiye gibi ülkeler bakımından önem arz etmekte ve bu kurallar Sözleşmelerden beklenen pratik yararın sağlanabilmesi açısından ülkelere yol göstermektedir.

Daimî Büro, belli durumlarda Lahey Konferansı Sözleşme ve araçlarını desteklemek amacıyla veri setleri *(toolkits)* yayımlamaktadır. Bu veri setlerinin bazılarında doğrudan adli iletişimin önemi vurgulanmaktadır. Örneğin, Daimî Büro, COVID-19'un etkisini sürdürdüğü günlerde yayımladığı veri setinde[72] (03.07.2020), pandemi nedeniyle hukuka aykırı olarak yeri değiştirilen ya da alıkonulan çocukların mutad meskeni ülkelerine iadesinde zorluklar yaşandığının altını çizmiş; Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesinde yer alan usullerin uygulanması önündeki engellerin kaldırılarak iade sürecinin kısaltılması amacıyla âkit ülkelere bazı önerilerde bulunmuştur. Bu önerilerden biri de doğrudan adli iletişim yolunun kullanılmasıdır. Doğrudan adli iletişim veya ULHA aracılığıyla sınır ötesi yargı mensupları arasında iletişim ve iş birliği, çocuğun iadesi yönündeki engellerin kaldırılarak çocuğun üstün menfaatinin korunması bakımından önemli bir olanak olarak kabul edilmiştir[73].

71 DOST, Süleyman: "Uluslararası Hukukta Bağlayıcı Olmayan Hukuk", BUHFD, Y. Ocak-Şubat 2019, C. 14, S. 173-174, s. 39 vd.

72 HCCH: "Toolkit fort the 1980 Child Abduction Convention in Times of Covid-19", https://assets.hcch.net/docs/2aee3e82-8524-4450-8c9a-97b250b00749.pdf (E.T.: 22.11.2024).

73 SPECTOR, Robert G/ KUCINSKI, Melissa A.: "The Effect of COVID-19 on International Child Abduction Cases", Family Law Quarterly, 2020, Vol. 54, No. 3, s. 280; AYHAN-İZMİRLİ, Lâle: "Milletlerarası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi'nin 13/1-B Maddesi Bağlamında Covid-19 Çocuğun Mutad Meskenine İadesine Etkisi", YBHD, Y. 6, S. 2021/2, s. 477.

Özel Komisyonun altıncı toplantısının sonuç ve önerilerinde de bu konuya dair açıklamalar yapılmış; doğrudan adli iletişime yönelik yasal çerçevesi olmayan ülkelere, böyle bir dayanakla ilgili endişe duyuluyorsa, gerekli adımları atmaları konusunda öneride bulunulmuştur. Bu kapsamda amaçlanan mümkün olduğunca çok ülkenin konuya dair yasal düzenleme yapması ve bu sayede mevcut ya da ortaya çıkabilecek olan konuya dair endişenin giderilmesidir[74]. Bunu takiben Özel Komisyonun yedinci toplantısında da bu konu üzerinde durulmuştur[75]. Özel Komisyon, ULHA bağlamında doğrudan adli iletişimlerin hukukî temeli hakkında bilgi notunu (Ön Belge No. 8) memnuniyetle karşıladığını belirtmiş ve ülkeleri, Daimî Büro ile ek bilgi paylaşmaya teşvik etmiştir. Bilgi notu, doğrudan adli iletişimlerin hukukî temellerine dair önemli bir kaynaktır. Çeşitli ülkelerin ağ hâkimlerinin bu konudaki açıklamalarına da yer verilmiştir. Lahey Konferansının (HCCH) web sitesinde 2023 tarihinde yayımlanmıştır[76]. Bilgi notuna göre doğrudan adli iletişim, müşterek hukuk sistemine tâbi ülkeler için bu hukuk sisteminin ilkelerine, anayasanın ve hukukun temel ilkelerine, tarafların ortak iradelerine, milli hukuklarca çıkarılan tavsiye niteliğindeki kılavuz ilkelere[77] dayanılarak gerçekleştirilebilir. Herhangi bir hukukî engele tâbi olmamak kaydı ile gayri resmi olarak ya da akit ülkelerin Lahey Çocuk

74 Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi ile Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesinin işleyişini gözden geçirmek için gerçekleştirilen Özel Komisyon *altıncı toplantısı*nın birinci kısmının (1-10 Haziran 2011) sonuç ve önerileri, Ek 1, p. 69, https://assets.hcch.net/upload/wop/abduct2012pd14e.pdf (E.T.: 23.11.2024).

75 Seventh Meeting of the Special Commission, "Briefing note: legal basis for direct judicial communications within the context of the International Hague Network of Judges (IHNJ)", October 2017, s. 4-9 p. 9-33, https://assets.hcch.net/docs/90895dc7-1d9d-4269-997e-dc5d2098f1f0.pdf (E.T.: 23.11.2024); SHEFFIELD/ROWLAND, s. 181.

76 SC 1980 Abduction & 1996 Child Protection October 2023, Prel. Doc. No. 8 of June 2023, "Information on the legal basis for direct judicial communications within the context of the International Hague Network of Judges (IHNJ)", https://assets.hcch.net/docs/60220417-5071-4479-8c87-7fb6d2be65a9.pdf (E.T.: 23.11.2024).

77 Kanada'da, Kanada Yargı Konseyi, doğrudan adli iletişimin uygulanmasına dair rehberlik etmesi amacıyla tavsiye niteliğinde kararlar almıştır. Bkz. Recommended Practices for Court-to-Court Judicial Communication, https://albertacourts.ca/docs/default-source/qb/recommended-practices-for-court-to-court-judicial-communication.pdf?sfvrsn=3eafad80_0 (E.T: 23.11.2024). Aynı şekilde Avusturalya'da Avusturalya Yargı Konseyi Aile Hukuku Bölümünce hazırlanan "Uluslararası Çocuk Kaçırmaya Dair Yasal Çerçeve"yi konu alan kaynağın 9. Bölümünde doğrudan adli iletişimin nasıl uygulanması gerektiğine dair tavsiyelere yer verilmiştir. Bkz. International Parental Child Abduction Legal Resource Prepared by the Family Law Section of the Law Council of Australia, Chapter Nine, ss. 53-57, https://www.iafl.com/media/1242/fls_ipca-handbook_digital_final.pdf (E.T.: 24.11.2024).

Sözleşmeleri kapsamındaki yükümlülükleri çerçevesinde hareket etme gerekliliklerine tâbi olarak yapılabilmesi de mümkündür[78].

B. DOĞRUDAN ADLİ İLETİŞİM SÜRECİ

Uluslararası çocuk koruma davasının hâkimi, re'sen ya da davanın tarafının/taraflarının talebi üzerine doğrudan adli iletişim yolunu kullanılması konusunu düşünebilir. Böyle bir durumda hâkim, hız, verimlilik ve maliyeti dikkate alarak bu yolu kullanıp kullanmama konusundaki kararını verir. Doğrudan adli iletişim, davanın her aşamasında mümkün olup iletişimi başlatmak isteyen hâkim bunu istediği zaman yapabilir[79]. Doğrudan adli iletişim kurulabilmesi için izlenmesi gereken aşamalar, sırasıyla şu şekilde formüle edilmiştir[80]:

Birinci Aşama: Uluslararası çocuk koruma davasına bakan ve doğrudan adli iletişimden yararlanmak isteyen hâkim, öncelikle Lahey Konferansı'nın <www.hcch.net> adresindeki web sitesinde, "Çocuk Kaçırma Bölümü"[81] altında "Uluslararası Lahey Hâkimler Ağı" bölümünde[82] yer alan üye listesini incelemelidir. Bu sayede hâkim, kendi ülkesinden bir hâkimin, ULHA'ya atanıp atanmadığını öğrenebilir. Bu incelemesi sonucunda ağ hâkimi ya da hâkimlerin atandığını tespit eden hâkim, en hızlı ve uygun iletişim yöntemini kullanarak ağ hâkimine doğrudan adli iletişim talebini iletir.

İkinci Aşama: İletişim talebinin ulaştığı ağ hâkimi, bu talebi ihtilâfın diğer tarafının bulunduğu ülkedeki ULHA üyesi ağ hâkimine iletmelidir. İki ağ hâkimi arasındaki ilk iletişim, genellikle doğrudan adli iletişim talebinde bulunulan ülkedeki mahkemenin tespiti için yapılmaktadır.

78 Prel. Doc. No. 8 of June 2023, s. 4-9 p. 8-32.

79 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 14 p. 7.2-7.3.

80 LORTIE, djc, s. 149-150.

81 https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/child-abduction

82 https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/specialised-sections/child-abduction/ihnj

Ağ hâkimleri arasında geçen ilk iletişim, genelde yazılı şekilde gerçekleşir ve özellikle şu hususları barındırır:

- "iletişimi başlatan hâkimin adı ve iletişim bilgileri",
- "gizliliğe dair hususlar da dikkate alınarak davanın niteliği",
- "iletişimin talep edildiği konu",
- "iletişimi başlatan hâkim gördüğü davanın taraflarının, doğrudan adli iletişimin yolunun kullanılmasına onay verip vermedikleri",
- "ülkelerarası zaman farklı da göz önünde bulundurularak iletişimin ne zaman yapılabileceği",
- "iletişimi başlatan hâkimin cevaplanmasını istediği özel sorular" ve
- "ilgili diğer hususlar"[83].

Üçüncü Aşama: Doğrudan iletişim talebini alan ağ hâkimi, ülkesindeki mahkemeyi belirler ve iletişim talebini gönderir. Doğrudan iletişim talebinde iletişim kurulması talep edilen mahkeme de belirtilmişse ağ hâkiminin işi kolaylaşacaktır. Buna karşı, doğrudan iletişim talebine mahkeme belirlenmemişse, özellikle ülkesinde konuya dair dava açılmamışsa ağ hâkiminin işi zorlaşacaktır. İletişim talebinde mahkeme belirlenmemişse ağ hâkimi, iletişim talebine kimin yanıt vereceğini belirler, bu mümkün değilse de kendisi talebe yanıt verir.

C. DOĞRUDAN ADLİ İLETİŞİME DAİR KONULAR

Uluslararası kaçırılan çocukların iadesine yönelik davalarda doğrudan adli iletişim yöntemi, çeşitli konuların açığa kavuşturulması için kullanılmaktadır. İade davasını gören hâkim, iadesi talep edilen çocuğun, mutad meskeninin bulunduğu ülkedeki durumu ve iadenin hukukî sonuçları hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla bu yöntem vasıtasıyla meslektaşı ile irtibata geçer[84]. Bu kapsamda sınırlı bir sayım yapmak

[83] HCCH: Direct Judicial Communications, s. 14 p. 7.4-7.5.

[84] HCCH: Direct Judicial Communications, s. 12; BEAUMONT, Paul R./McELEAVY, Peter E.: The Hague Convention on International Child Abduction, Oxford University Press, New York 1999, s. 168; LORTIE, djc, s. 141-142; McELEAVY, s. 47-48; SCHUZ, Rhona: "The Doctrine of Comity in the Age of Globalization: Between International Child Abduction and Cross-Border Insolvency", Brooklyn Jo-

mümkün olmadığından bu başlık altında uygulamada sık karşılaşılan bazı örnekler üzerinde durulacaktır.

1. Mutad Mesken Ülkesinde Aile İçi Şiddet ya da İstismara İlişkin Tespitlerin Yapılıp Yapılmadığının, Çocuğu Koruyucu Tedbirin Mevcut Olup Olmadığının Sorulması, Şartlar Gerektiriyorsa Tedbir Alınmasının Sağlanması

İadesi davasını gören mahkeme, doğrudan adli iletişim yolunu kullanarak çocuğun iadesi talep edilen mutad meskeninin bulunduğu ülkede çocuğu (ve çocukla beraber o ülkeye dönmek zorunda kalacak olan ebeveyni) koruyucu tedbirlerin mevcut olup olmadığını sorabilir ve mümkünse iade kararı verilmeden önce söz konusu ülkede koruyucu tedbirlerin alınmasının sağlanmasını talep edebilir. Özellikle, çocuğun geri dönmesinin onu fizikî veya psikolojik bir tehlikeye maruz bırakacağı veya başka bir şekilde, onun müsamaha edilemeyecek bir duruma düşüreceği yolunda ciddi bir risk olduğuna dair iddianın (m. 13/I/b)[85] mevcudiyeti halinde doğrudan adli iletişime geçilerek bu konuda bilgi talep edilmesi yarar sağlayacaktır.

Kuzey İrlanda'da bulunan çocuğunun Hollanda'ya iadesine ilişkin olan *ZA v. BY and in the matter of K (a minor)*[86] davasında bu amaçla doğrudan adli iletişime geçilmiştir. Uyuşmazlığın tarafları 2013 yılında evlenmiş ve 2015 yılında çocukları olmuştur. Çocuk Kaçırma davasının davacısı Hollanda, davalısı ise Kuzey İrlanda vatandaşıdır. Aile, 1 Ocak 2020'ye kadar Hollanda'da yaşamış ve bu tarih itibariyle taraflar kesin olarak ayrılmıştır. Çocuk davalı ile yaşamaya devam etmiş, davacı ise çocukla düzenli olarak kişisel ilişki kurmuştur. İki aylık bir süreç

urnal of International Law, Vol. 40, Iss.1, Art. 2, 2014, s. 57-58; KREEGER, s. 224-225; SHEFFIELD/ROWLAND, s. 179; BALA/MAUR, s. 23.

85 Bu iade sebebine ilişkin bkz. ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 89 vd; ALTUNTAŞ, s. 112 vd; AKINCI/DEMİR-GÖKYAYLA, s. 286 vd.; BOZDAĞ, Gonca G.: Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun İadesi Talebinin Red Nedenleri, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 114 vd.

86 *ZA v. BY and in the matter of K (a minor)* [2020] NIFam 9, HC/E/UKn 1479, https://www.incadat.com/en/case/1479 (E.T.: 29.11.2024).

sonrasında Mart 2020'de davalı, davacıya haber vermeden o tarihte beş yaşında olan çocuklarını Kuzey İrlanda'ya götürmüştür. Davacı, Kuzey İrlanda'da açtığı davada çocuğun Hollanda'ya iadesini talep etmiş ancak davalı, bu durumun çocuğu fizikî veya psikolojik bir tehlikeye maruz bırakacağı ve onu müsamaha edilemeyecek bir duruma düşüreceği yolunda ciddi bir risk olduğu iddiasında (m. 13/I/b) bulunmuştur. Evlilik sürecinde aile içi şiddet vakıalarının yaşandığını iddia eden davalı, bu iddiasının dayanağı olarak da 2017'de yaşanan olayı göstermiştir. Bu tarihte davacı, davalıya yönelik bir saldırıdan hüküm giymiştir.

Kuzey İrlanda hâkimi yaptığı değerlendirmede çocuğun mutad meskeninin Hollanda'da olduğuna hükmetmiş, çocuğun Hollanda'ya iadesinin Sözleşmenin 13. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi kapsamında mümkün olup olmayacağı konusunda araştırma yapmıştır. Hâkim, delillerin, fiziksel zarar olmasa bile psikolojik zarar ve katlanılamaz bir durum oluşturacak türde bir davranışı gösterdiğini ve bunun ciddi bir risk teşkil ettiğini ortaya koyduğunu belirlemiştir. Hâkim, çocuğun Hollanda'ya iadesine karar vermiş ancak bu kararın, Hollanda'da koruyucu tedbirler alınana kadar yürürlüğe girmeyeceğine hükmetmiştir. Görüldüğü üzere davadaki temel mesele, ileri sürülen risklere karşı koruma sağlamak amacıyla alınabilecek koruyucu tedbirlerdir. O tarihte yürürlükte olan Brüksel IIA Tüzüğü'nün[87] 11(4). maddesinde[88] kabul

87 "Evliliğe ve Eşlerin Ortak Çocuklarının Velâyetine İlişkin Konularda Milletlerarası Yetki ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair Konsey Tüzüğü" (Brüksel IIA Tüzüğü), Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 Concerning Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Matrimonial Matters and the Matters of Parental Responsibility, Repealing Regulation (EC) No 1347/2000, OJ 23.12.2003 L 338 s. 1-29; https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32003R2201 (E.T.: 28.11.2024). Brüksel IIA Tüzüğünün 2014 yılı itibarıyla değiştirilmesi gündeme gelmiş, Avrupa Komisyonu değişikliğe ilişkin taslak hazırlamış ve 30.06.2016 tarihinde Konsey'e bu taslağı sunulmuştur. 02.06.2019'da AB Resmî Gazetesi'nde yayınlanan "2019/1111 Sayılı Evlilik ve Ebeveyn Sorumluluğuna İlişkin Hususlar ile Uluslararası Çocuk Kaçırma Konusunda Yetki ve Kararların Tanınması ve Tenfizine Dair Konsey Tüzüğü" (Brüksel IIB Tüzüğü), 01.08.2022 tarihi itibarıyla Brüksel IIA Tüzüğü'nün almıştır. Brüksel IIA Tüzüğü, 01.08.2022 tarihi öncesinde başlayan ve devam eden davalar için geçerli olup bu tarihte veya sonrasında başlayan davalar ise Brüksel IIB Tüzüğünün kapsamına girer. Brüksel IIB Tüzüğü için bkz. Council Regulation (EU) 2019/1111 of 25 June 2019 on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, and on international child abduction (recast), OJ 2.7.2019 L 178/1 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019R1111&from=en (E.T.: 30.11.2024).

88 Benzer hüküm Brüksel IIB Tüzüğünde de yer almaktadır. Bkz. m. 27(3-5).

edilen temel ilke bunu araştırmayı gerektiriyordu. Bu ilkeye göre çocuk, mutad meskeni ülkesinde korunabiliyorsa o ülkeye iade edilmelidir. Bu sebeple Kuzey İrlanda hâkimi, öncelikle Hollanda'da alınabilecek olan koruyucu tedbirler konusunda Hollanda merkezi makamından bilgi almış ve daha sonra ULHA'dan yararlanmıştır. Hollanda'nın Ağ Hâkimi ile doğrudan görüşen Kuzey İrlanda hâkimi, iade edilecek çocuğun Hollanda'da korunması amacıyla tedbir alınmasına dair sürecin sorunsuz şekilde ilerlemesine katkıda bulunmuştur. Hâkim, koruyucu tedbirlerin iade öncesinde ve iade sırasında Hollanda'da fiilen uygulanması sonucunda çocuğun iadesine karar verdiği için bu bilgiyi ağ hâkiminden aldıktan sonra çocuğun iadesine hükmetmiştir.

2. İade Davasında Sunulan Taahhütlerin (*undertakings*) Mutad Mesken Ülkesinde Kabul Görüp Görmeyeceğinin Sorulması

İade davasını gören mahkeme, iadeye karar verirken başvuru sahibinden taahhüt ya da taahhütlerde bulunmasını (*undertakings*) [89] talep edebilir. Böyle bir durumda çocuğun iadesi talebiyle başvuruda bulunan taraf taahhütte bulunmuşsa iade davasını gören mahkeme, konuyu bu yönden de değerlendirilerek ciddi riskin bertaraf edildiğine kanaat getirirse çocuğun mutad meskeni ülkesine iadesine karar verebilir. Bu şekilde verilen taahhüt tek taraflı olup karşılıklık gerektirmez. Taahhüt ya da taahhütlerin iade talep edilen ülkede tutulup tutulamayacağına yönelik bilgi alışverişi, doğrudan adli iletişim yolu ile gerçekleştirilebilir.

Müşterek hukuk sistemine tâbi ülkelerde aile hukukuna dair yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda taraflarca taahhütlerin sıklıkla verildiği ve mahkemelerce bunların dikkate alınarak hüküm kurulduğu görülmektedir. *Mbuyi v. Ngalula*[90] davasında Kanada hâkimi, çocuğun Amerika Iowa'ya iade edilmesini talep eden baba tarafından verilen taahhütlerin hüküm altına alınması hâlinde böyle bir kararın Iowa'da tanınması ya

89 İade talep eden ebeveyn tarafından verilen taahhütler ve bu taahhütlerin etkisi hakkında bkz. BEAUMONT/McELEAVY, s. 156 vd; BOZDAĞ, s. 71.

90 *Mbuyi v. Ngalula,* [2018] MBQB 176, HC/E/CA 1416, https://www.incadat.com/en/case/1416 (E.T.: 07.12.2024).

da tenfizinin mümkün olup olmadığını doğrudan adli iletişimi yolu ile Amerikan hâkimine sormuştur.

Kanada'da açılan bu davada Amerikan vatandaşı baba, Sözleşme hükümleri uyarınca, tarafların müşterek iki çocuğunun mutad meskenleri ülkesi olan ABD'ye (Iowa'ya) iadesini talep etmektedir. Davalı Kanada vatandaşı anne ise çocukların iadesine karşı çıkmaktadır. Davalı anne, Kanada'ya getirdiği çocukların ABD'ye iadesinin (özellikle Iowa'ya) onlarda fiziksel veya psikolojik zarar görme riskine ve katlanılamaz bir duruma yol açacağını ileri sürmüştür. Anne, evlilikleri sırasında çoğu zaman aile içi şiddete maruz kaldığını iddiasında bulunmuş ve babanın aile içi şiddet uyguladığına dair çeşitli olaylardan[91] bahsedilmiştir. Kanada hâkimi, annenin ileri sürdüğü iddiaların ciddiyetini kabul etmekle birlikte, Iowa Mahkemesi'nin ve oradaki kolluk kuvvetlerinin, çocukları ve anneyi korumak için gerekli tedbirleri alma konusunda yetkili oldukları ve buna güvenilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Çocukların Iowa'ya iadesi halinde onların güvenliğinin temin edilip edilemeyeceğine ve diğer bazı hususların netleştirilmesi amacıyla Kanada hâkimi, Amerikan (Iowa) Mahkemesi'nin bir hâkimi ile doğrudan adli iletişim kurulmasını talep etmiş ve bu talebini ULHA üyesi Kanada hâkiminin bilgisi dâhilinde yine aynı ağ üyesi Amerikalı hâkimlerden birine gönderilmiştir.

Kanada hâkimi, Amerikan Ağ hâkimince belirlenen bir hâkimle ile doğrudan iletişime geçerek şu soruları bizzat sorma imkânına sahip olmuştur: "Çocuğun iadesi halinde güvenliğini tehlikeye atan bir durumu var mıdır?", "Velâyet, kişisel ilişki kurma, nafaka ve çocuğun korunma-

91 "…taraflar arasında çıkan tartışmalar, hakaretler, annenin cinsel ilişkiye yanaşmaması durumunda babanın başka kadınlarla birlikte olacağına dair tehditler, annenin kardeşine yönelik tehditler ve babanın ailesinden bazı kişilerin anneye zarar verebileceğine dair tehditler, müşterek çocuklardan biri olan Bethel'in Mayıs 2016'da doğumundan iki ay sonra babanın, Bethel'e şiddet uyguladığı, çocuğun yüzüne defalarca vurduğu ve bu sırada annenin 911'i aramaya çalıştığı ancak babanın telefonu duvardan sökerek aramayı engellediği iddiası, diğer müşterek çocuk olan Peniel'in doğumunda hastanede erkek bir doktorun anneyi muayene ettiği için babanın öfkelendiği, annenin cep telefonunu kırdığı ve ardından bir sosyal hizmet görevlisinin anneyle konuşmaya geldiği iddiası…" (*Mbuyi v. Ngalula,* s. 14-15 p. 49-50).

sına dair konularda Iowa mahkemesi geçici önlemlere hükmedebilir mi?, hükmedilebiliyorsa süreçlerin işleyişi ve bu süreçleri hızlandırma imkânı var mıdır?", "Eş ve/veya çocuklar için Iowa'da sivil koruma emrine (*civil protective orders*) hükmedildi mi? Amerikan Hukukunda bu konuya dair hangi imkânların mevcuttur?", "Iowa Mahkemesince henüz karara bağlanmayan aile evinin kullanımı, kiranın ödenmesi, ebeveynlik anlaşmaları gibi konularda geçici önlemlere hükmedersem, bu önlemlerin Amerika'da tanınması ya da tenfizi mümkün müdür?" ve "Baba tarafından verilen taahhütleri (*undertakings*)[92] konu alan bir karar alırsam, bu kararın Iowa'da tanınması ya da tenfizi mümkün müdür?"[93].

Doğrudan adli iletişime dair yazışmalardan taraflar, taraf vekilleri ve merkezi makamlar haberdar edilmiştir. Belirlenen gün ve saatte doğrudan adli iletişim, tarafların ve taraf vekillerinin de katılımı ile telekonferans vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Amerikan hâkimi, Kanada hâkiminin sorduğu tüm soruları cevaplamış, çocuğun Amerika'ya iadesi halinde çocuk hakkında alınabilecek tüm önlemler, sivil koruma kararları ve Kanada mahkemesinin alacağı hangi kararların Iowa'da tanınıp tenfiz edilebileceği konusunda detaylı açıklamalarda bulunmuştur[94]. Bu cevaplar neticesinde Kanada hâkimi, Iowa'da çocuğunun güvenliğini tehlikeye atacak bir durumun bulunmadığına kanaat getirmiş çocuğun iadesine karar vermiştir. Anne, çocuğun Iowa'ya dönmesi halinde onun fizikî veya psikolojik bir tehlikeye maruz bırakacağı iddiasını ispatlayamamıştır[95].

92 Bu kararda Kanada hâkimi, çocuğun iadesini talep eden babadan taahhütler alarak bunları hüküm altına almayı düşünmüş, ancak bu hükmün Iowa'da tanıma ya da tenfize tâbi olup olmayacağı konusunda tereddütte düşmüştür. Kanada hâkimi, konuya dair tereddüdünü gidermek ve bu sayede iadenin kolaylaştırılması amacıyla Amerikan hâkimi ile doğrudan adli iletişime geçmiş ve bu soruyu da kendisine sormuştur. Karar metnine bakıldığında bu konuda özel bir cevaba rastlanmamaktadır. Sadece "çocukların Iowa'ya iadesini kolaylaştırmak amacıyla Kanada mahkemesince verilen herhangi bir kararın Iowa Mahkemeleri tarafından tanınabileceği" ifadesine yer verilmiştir. *Mbuyi v. Ngalula,* s. 21 prg 72.

93 *Mbuyi v. Ngalula,* s. 19-20 p. 68.

94 *Mbuyi v. Ngalula,* s. 21-22 prg 72-75.

95 *Mbuyi v. Ngalula,* s. 22-23 prg 76-81.

3. İade Talep Edilen Çocuğun Mutad Mesken Ülkesinde Ayna Karar (*mirror order*) Alınıp Alınamayacağının Sorulması ve Ayna Karar Alınabilecekse Usulü Hakkında Bilgi Edinilmesi

İade talep edilen çocuğun mutad mesken ülkesi, iade için gerekli koşulların temini konusunda yeterli çabayı göstermelidir. Bunun için bu ülkede ayna karara (*mirror order*) hükmedilebilir. Çocuğun iadesinin talep edildiği ülkenin mahkemesince verilen bir kararın aynısı ya da benzeri, iade talep edilen ülke mahkemelerinde verilmişse, verilen bu karara "ayna karar" denir. Ayna kararın ilgili ülkelerde etkili ve icra edilebilir niteliğe sahip olması gerekir[96]. Bu karar sayesinde çocuğun iade sonrasında mutad mesken ülkesinde korunması sağlanacaktır. Çocuğun iadesi hâlinde iade edilen ülkede güvenli bir ortam oluşturulması için o ülkede ayna karara hükmedilip hükmedilemeyeceği doğrudan adli iletişim vasıtasıyla sorulabilir. S*onderup v. Tondelli*[97] davasında iade talebini karara bağlayan Güney Afrika Mahkemesi, çocuğun korunmasına dair verdiği kararı yansıtan ayna kararın Kanada'daki uygun mahkemeden alması şartıyla çocuğun mutad meskeni olan Kanada'ya iadesine karar vermiştir.

Dava, annesi tarafından mutad mesken ülkesi olan Kanada'dan Güney Afrika'ya götürülen dört yaşındaki kız çocuğunun iadesine ilişkindir. Çocuğun velâyeti annesindedir. Boşanma sırasında taraflar yazılı bir anlaşma akdetmişlerdir. Bu anlaşma uyarınca ebeveynlerinden biri, çocuğu Kanada dışına çıkaracaksa ya diğer ebeveynden yazılı izin almalı ya da mahkemeye başvurmaydı. Anne, mahkemeden izin alarak kızını Güney Afrika'ya götürmüştür. Mahkeme bu izni süreye bağlı vermiş, anne bir ay içinde çocuğu geri getirmezse velâyetin babaya verileceği karara bağlanmıştı. Anne çocuğu bu süre içinde geri getirmemiş, bunun üzerine Kanada (British Columbia) Yüksek Mahkemesince çocu-

96 BEAUMONT/McELEAVY, s. 167-168; HCCH: Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part IV-Enforcement, https://assets.hcch.net/docs/49dc30cf-79cb-42ae-af36-dd2fc20bb11e.pdf (E.T.: 20.11.2024); BOZDAĞ, s. 71.

97 *Sonderup v. Tondelli,* [2001] (1) SA 1171 (CC), https://www.incadat.com/en/case/309 (E.T.: 15.12.2024).

ğun velâyeti babaya verilmiştir. Baba çocuğun, Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi kapsamında iadesini talep etmiş, Güney Doğu Cape Yüksek Mahkemesi, babanın bazı taahhütleri yerine getirmesi (çocuğu kaçıran ebeveyn olan anneye karşı cezai veya diğer hukukî suçlamalardan kaçınma, mali ve diğer maddi destek sağlama, çocuk hizmetleri yetkilileriyle iş birliği yapma vb.) ve Kanada'daki uygun mahkemeden, "mümkün olduğu ölçüde" Güney Afrika'daki talep edilen mahkemenin kararını yansıtan ayna karar almasını şart koşarak çocuğun iadesine karar vermiştir. Anne bu kararı temyiz etmiştir. Güney Afrika Anayasa Mahkemesi, temyiz makamı olarak kararı incelemiştir. Anne, iade davasında olduğu gibi temyiz davasında da aile içi şiddet iddialarını ileri sürmüş, ancak Sözleşmenin 13. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi kapsamında iadenin iptalini gerektiren bir durum ispatlanamamıştır. Güney Afrika Anayasa Mahkemesi, babanın taahhütlerini yerine getirilmesi ve Kanada'da ayna kararın alınması şartıyla çocuğun iadesine karar vermiştir. Her ne kadar bu davada hâkimler arasında doğrudan adli iletişim kurulup kurulmadığı tam olarak belli olmasa da bu dava, ayna karar konusunda (ve iade talep eden ebeveynin taahhütlerini tutup tutamayacağı konusunda[98]) bilgi alma amacıyla bu yolun kullanılabileceğinin tipik bir örneğidir.

4. Çocuğu Kaçıran Ebeveynin İade Ülkesinde Hukukî veya Cezaî Bir Yaptırıma Maruz Kalıp Kalmayacağının Sorulması

Çocuğu kaçıran ebeveyn, bazı hâllerde çocuğun iade edilmesi talep edilen mutad mesken ülkesine çocukla birlikte dönmek zorunda olabilir. Örneğin, çocuk çok küçük olduğundan anneye muhtaç olabilir. Böyle bir durumda iadeye karar verecek mahkeme, çocuğu kaçıran ebeveynin iade ülkesinde hukukî veya cezaî bir yaptırıma maruz kalıp kalmayacağı konusunda o ülkenin yetkili makamları ile görüşmek ve bu görüşmeler neticesinde karar vermek isteyebilir. Bu amaçla doğrudan adli iletişime başvurulabilir. İsviçre'nin henüz ağ hâkimi belirlemediği

98 Bkz. II.C.2.

bir tarihte (2009)[99] dahi bu amaçla, İsviçre Federal Mahkemesi, Amerikan Mahkemesiyle doğrudan adli iletişime geçmiştir[100].

Karara konu olan davada anne, çocuğu ABD'den İsviçre'ye kaçırmıştır. Çocuk, anne bakımına muhtaçtır. Bununla birlikte Amerikan mahkemesi, çocuğun velâyetini geçici olarak babaya vermiştir. Ayrıca annenin mahkeme kararlarını sürekli olarak ihlal ettiği gerekçesiyle anne hakkında ABD'de tutuklama emri çıkartmıştır. Bu durum nedeniyle annenin, çocukla birlikte ABD'ye dönmesi kendisi açısından risklidir. Çünkü ABD'ye dönüş, anne hakkında yürürlükte olan bir tutuklama kararının infazına yol açabilecektir. Çocuğun anneden ayrılması ise Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi'nin 13. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi anlamında ciddi bir zarar riski oluşturacaktır. Bu durum hakkında bilgi almak ve görüşme yapmak amacıyla İsviçre hâkimi, Amerikan hâkimi ile doğrudan iletişime geçmiştir. İsviçreli ve Amerikalı hâkimler, çocuğun velâyetini geçici olarak babaya veren kararın iptal edilip edilemeyeceğini ve annenin ABD'ye dönmesi halinde hakkında yürürlükte olan tutuklama kararının infaz edilip edilmeyeceği hakkında görüşme yapmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde velâyet kararının ve tutuklama emrinin kaldırılacağı konusunda Amerikan mahkemesi tarafından bilgilendirilen İsviçre Federal Mahkemesi çocuğun 30 gün içinde ABD'ye iadesine karar vermiştir.

5. Doğudan Adli İletişime Konu Olabilecek Diğer Bazı Meseleler

Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi kapsamında doğrudan adli iletişim yoluna başvurularak bilgi alınabilecek konulara dair öğretide gösterilen diğer örnekler, çocuğun iadesine yönelik ihtilâfın arabuluculuk yoluyla çözümünün mümkün olup olmadığının belirlenmesi ve yabancı hukukta yer alan kavramların vasıflandırılmasında yardım alınmasıdır[101]. Doğrudan adli iletişime dair uygulamanın genişlemesiyle birlikte bu konudaki örnekler artacaktır.

99 2013 yılında iki İsviçreli hâkim, ULHA üyesi olarak atanmıştır.

100 Swiss Federal Court, Judgement of 16 April 2009 – 5A_105/2009, FamPra.ch 2009, p. 791, MENNE, s. 22, 24-25.

101 LORTIE, djc, s. 147; KRUGER, s. 167; MENNE, s. 24.

D. MERKEZİ MAKAMLAR İLE İŞ BİRLİĞİ

Ağ hâkimleri ile merkezi makamları arasında iş birliğinin tesisi, davaya özgü doğrudan adli iletişimler için de son derece değerlidir. Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi uyarınca yapılan iade başvurularının, iadenin talep edildiği ülkenin ağ hâkiminin adını da içermesi, ileride yapılabilecek doğrudan adli iletişim talepleri açısından kolaylık sağlar. Bu sebeple merkezi makamlar, bu hususa dikkat etmelidir[102].

İşbirliğinin önemli bir yönü, ağ hâkimleri ile merkezi makamlar arasındaki bilgi akışıdır. Ağ hâkimi, bu sıfatla gerçekleştirdiği faaliyetlerden merkezi makamını bilgilendirmelidir. Daha açık bir ifadeyle, ağ hâkimi, somut bir davada doğrudan adli iletişimin gerçekleşmesini sağlamışsa ya da buna yardımcı olmuşsa, bu durumdan ülkesinin merkezi makamını haberdar etmelidir[103]. Uygulamada ağ hâkimleri yerine merkezi makamlara gerek kendi ülkelerinin mahkemelerinden gerekse de diğer akit ülkelerin mahkemelerinden doğrudan adli iletişim talepleri gelmektedir. Böyle bir durumda merkezi makamlar, gelen talepleri ülkelerinin ağ hâkimine iletmeli ve doğrudan adli iletişim ağ hâkimleri aracılığıyla gerçekleştirilmelidir[104].

E. DOĞRUDAN ADLİ İLETİŞİMİN ŞEKLİ, YERİ, ZAMANI VE DİLİ

Doğrudan adli iletişim aşamasında bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımı önem taşımaktadır. Kılavuzda bu konu, "hâkimler, mümkün olan en hızlı ve en verimli şekilde iletişim kurabilmek için en uygun teknolojik imkânları kullanmalıdır"[105] şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla doğrudan adli iletişim süreci, video konferans, tele konferans gibi teknolojik imkânların kullanımıyla da gerçekleştirilebilir. Sözleşme kapsamına giren davalarda hızlı iletişim, kritik bir öneme sahip olduğundan

[102] HCCH: Direct Judicial Communications, s. 9 p. 2.6.

[103] HCCH: Direct Judicial Communications, s. 16 p. 9.1.

[104] SHEFFIELD/ROWLAND, s. 177.

[105] HCCH: Direct Judicial Communications, s. 14 p. 8.1.

teknolojinin imkânlarından faydalanılmalı, çocuğun iade edilip edilmeyeceğine dair karara ivedilikle varılmalıdır[106].

Doğrudan adli iletişimin yeri ve zamanı, mahkemelerin ortak iradesi ile belirlenmelidir. İletişime hazırlık sürecine hâkimlerin katılımı şart değildir. Bu süreçte ilgili mahkemelerin personelleri arasında iletişim kurulması yeterlidir. Ancak hâkimlerden biri ya da her ikisi bu sürece katılmak isteyebilir ve bu konuda karar alabilir[107].

İlk iletişim yöntemi ve dili, mümkün olduğunca, doğrudan adli iletişim talebinin ulaştığı ağ hâkimince tercih edilen ve ULHA listesinde belirtilen yöntem ve dildir. İlgili hâkimler tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, sonraki iletişimler de başlangıçtaki iletişim yöntemi ve dili kullanılarak gerçekleştirilmelidir. Hâkimlerin ortak bir dili anlamadığı ve tercüme hizmetlerine ihtiyaç duyulduğu durumlarla karşılaşılabilir. Tercüme hizmetleri, iletişimin başlatıldığı ülkedeki merkezi makam ya da mahkeme tarafından sağlanabilir[108]. Mahkemeler arasında süregelen yazılı iletişim, tercüme yoluyla sağlanıyorsa, tercümenin yanında tercüme edilen metnin de bulunması daha uygun olacaktır[109].

Yazılı iletişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için bazı hususlara dikkat edilmesi gerekir. Yazılı şekilde yapılan iletişimlerde gönderenin adı, unvanı ve iletişim bilgileri yer almalı ve basit bir dille yazılmalıdır. Yazılı iletişimler, en hızlı ve verimli iletişim yolları kullanılarak iletilmeli ve gizli verilerin iletilmesi gereken durumlarda güvenli iletişim yöntemleri kullanılmalıdır. Tarafların kişisel bilgilerinin gizliliğinin korunması için uygun önlemler alınmalıdır. İletişim süresinin kısaltılması için yanıtlar mümkün olduğunca çabuk verilmelidir. Yazılı ile-

106 ALBORNOZ, María M./PAREDES, Sebastián: "No Turning Back: Information and Communication Technologies in International Cooperation Between Authorities", Journal of Private International Law, vol. 17, n. 2, August 2021, s. 231.

107 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 14 p. 7.6.

108 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 14 p. 8.3.

109 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 15 p. 8.6.

tişime başlandığında iletişimin sadece bu yolla devam etmesi gerekir[110]. Bazı durumlarda sözlü iletişim de mümkündür. Aynı dili konuşan farklı ülkelerde bulunan hâkimler arasında sözlü iletişim kurulması, kolaylık sağlar ve süreci kısaltır. Bu gibi bir durumda sözlü iletişimin teşvik edilmesi gerekir. Bununla birlikte sözlü iletişim kurulması için hâkimlerin aynı dili konuşmaları da şart değildir. Farklı dili konuşan hâkimler, aralarında yaptıkları anlaşmaya bağlı olarak "yeterli ve tarafsız olması kaydıyla" tercüman vasıtasıyla da sözlü iletişim kurabilirler. Sözlü iletişim esnasında taraflara dair kişisel bilgilerin gerekiyorsa anonimleştirilmesi gerekir. Sözlü iletişimler, telefon ya da video konferans yoluyla yapılabilir. Gizli bilgilerin ele alınması gereken durumlarda, bu iletişimler güvenli iletişim yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmelidir[111].

F. DOĞRUDAN ADLİ İLETİŞİMDE İLKELER VE USULİ GÜVENCELER

Doğrudan adli iletişimin tarafı olan her hâkim, ülkesindeki mevzuata uygun şekilde hareket etmelidir. Hâkimler, doğrudan adli iletişime konu olan uyuşmazlığa dair karar varırken bağımsızlıklarını korumalı; doğrudan adli iletişim yolu, hâkimlerin bu konudaki bağımsızlığını tehlikeye atmamalıdır[112]. Uygulamada bazı ülke hukuklarında bu konuda fazla korumacı davranıldığı görülmektedir. Hâkimlerin bağımsızlığı, tarafsızlığı ve tarafların adil yargılanma hakkının tesisinden doğabilecek endişe nedeniyle bazı akit ülkelerce, doğrudan adli iletişime dair konular sınırlandırılmıştır. Örneğin, Japon hukuku, doğrudan adli iletişim vasıtasıyla ülkesinde görülen bir davaya ilişkin somut bilgi edinilmesine imkân tanımamakta, Japon ağ hâkimlerinin sadece genel ve soyut bilgi paylaşmalarına olanak tanımaktadır[113].

110 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 15 p. 8.7-8.13.

111 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 15 p. 8.14-8.17.

112 HCCH: Direct Judicial Communications, s. 13 p. 6.1-6.3.

113 NISHITANI, Yuko: "Child protection in private international law – a HCCH success story?", The Elgar Companion to the Hague Conferance on Private International Law, JOHN, Thomas/GULATI, Rishi/KÖHLER, Ben (eds.) The Elgar Companion to the Hague Conference on Private International Law, Cheltenham, UK, Edward Elgar Publishing 2020, s. 263 dn. 22.

Doğrudan adli iletişime yönelik Lahey Sözleşmelerine taraf olan ülke uygulamalarına bakıldığında, çeşitli usuli güvencelerin kabul edildiği görülmüştür. Uygulamada yaygın olarak kabul gören bu güvenceler, "özel durumlar haricinde, iletişimin niteliği hakkında taraflara bildirimde bulunulması", "iletişimlerin bir kaydı tutularak taraflara sunulması", "iletişimin sonuçlarının yazılı olarak taraflara bildirilmesi" ve "taraflar veya temsilcilerinin, belirli durumlarda, tele konferans görüşmesi gibi yollarla iletişim sürecine dâhil olma fırsatına sahip olmaları"dır. Bu güvencelerden hiçbiri, hâkimin milli hukukunda yer alan ve ona daha geniş takdir yetkisi tanıyan kuralların uygulanmasına engel olmamalıdır[114].

SONUÇ

ULHA, deneyimli hâkimlerden oluşan ve dünya çapında hızla büyüyen bir ağdır. İlk başta, Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin başarılı bir şekilde işlemesine katkı sağlamak amacıyla oluşturulan bu ağ, Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesi gibi çocuğun üstün menfaatini koruyan diğer Lahey Sözleşmeleri bakımından da yavaş yavaş işlerlik kazanmaktadır. 2013 yılında çıkarılan "Uluslararası Lahey Hâkimler Ağının ve Adli İletişime Yönelik Genel İlkelerin Geliştirilmesine İlişkin Kılavuz" hem ULHA hem de doğrudan adli iletişime ilişkin model olabilecek genel ilkelerin tesisine ilişkin önemli bir kaynaktır. Her ne kadar Kılavuz, bağlayıcı olmayan açıklamalara yer veren esnek hukuk metni olsa da uygulamada son derece önemlidir. Ulusal ve uluslararası bağlayıcı hukuk kurallarının oluşturulmasına zemin hazırlayabilecek niteliktedir.

Türk hukukunda Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin kapsamına giren uyuşmazlıklarda doğrudan adli iletişimi düzenleyen hükümlere yer verilmemiştir. Bu kapsamda Türk hukuku bakımından bu konuda yasal bir düzenlemenin getirilmesi yararlı olacaktır. Doğrudan adli iletişim yönteminin Sözleşme kapsamında kullanabilmesinin yasal çerçevesinin önceden hazır olması, çocuğun korunmasını konu alan sınır ötesi karakterli davalarda hâkimin iade konusunda kararını vermesi aşama-

[114] HCCH: Direct Judicial Communications, s. 13 p. 6.4-6.5.

sında ona kanaat sağlayacaktır. Sözleşme kapsamında Türkiye'de açılan iade davasında iadenin reddini gerektiren bir durumun varlığı iddia edildiğinde, örneğin çocuğun mutad mesken ülkesine iadesi halinde aile içi şiddete maruz kalacağı iddiası ileri sürüldüğünde, Türk hâkiminin doğrudan adli iletişim yöntemiyle iddia edilen konuya dair mutad mesken ülkesinin yetkili makamından bilgi temin etmesi, iade konusundaki kanaatine önemli etki edecektir. Ayrıca bu yöntem ile bilgi temini, Türk hâkiminin iade konusunda daha hızlı karar vermesini sağlayacaktır. Görüldüğü gibi doğrudan adli iletişim, çocuğun kaçırma vakalarında iddiaların değerlendirilmesi, iade sonucunda çocuğun mutad meskeni ülkesindeki durumunun öngörülmesi, iade talebin ivedilikle değerlendirilmesi ve karara bağlanması gibi yararları sağlayacağından bu yöntemin kullanılması, çocuğun üstün menfaatinin korunmasına büyük katkı sağlayacaktır.

Türk hukukunda doğrudan adli iletişime dair bir düzenleme olmadığından Sözleşme kapsamında çocukların iadesine dair açılan davalarda bu yöntemin kullanıldığına rastlanmamıştır. Bu konuda yasal bir çerçeve olmadığından Türk hâkiminin, doğrudan adli iletişimi kullanma konusunda tereddüt etmesi doğaldır. Konuya dair yasal çerçevenin oluşturması aşamasında, yasa koyucuya yardımcı olabilecek en önemli kaynak, Daimî Büro tarafından hazırlanan Kılavuzdur. Doğrudan adli iletişime dair tüm hususlar, Kılavuzda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Konuya dair yasal bir çerçeve oluşturuluncaya kadar Türk hâkimi, Kılavuzdaki düzenlemeler kapsamında doğrudan adli iletişim yöntemini kullanabilir. Her ne kadar Kılavuz, bağlayıcı olmayan kurallar getirse de bu konuda Türk hâkimin başvurabileceği önemli bir kaynaktır. Uygulamada birçok ülke hâkimi, hukukunda doğrudan adli iletişime yönelik bir düzenleme olmasa da bu yolu kullanmış ve kullanmaktadır. Hâkimlerin doğrudan adli iletişim yönteminin kullanımı konusunda bilgilendirilmesi çok önemlidir. Bu konuda ağ hâkimlerine önemli bir görev düşmektedir. Türkiye'nin hâlihazırda ULHA'ya üye iki hâkimi mevcuttur. Türk ağ hâkimleri vasıtasıyla konuya dair bilgilendirmeler yapılmalı, Sözleşme kapsamında çocuğun iadesi davasına bakan Türk hâkimlerine doğrudan adli iletişimin tesisinde destek sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

AKINCI, Ziya/**DEMİR-GÖKYAYLA,** Cemile: Milletlerarası Aile Hukuku, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010.

ALBORNOZ, María M./**PAREDES,** Sebastián: "No Turning Back: Information And Communication Technologies in International Cooperation Between Authorities", Journal of Private International Law, vol. 17, n. 2, August 2021, pp. 224-254.

ALTUNTAŞ, İlknur: "Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi, Bilge Yayınevi, Ankara 2006.

ATAMAN-FİGANMEŞE, İnci: "Çocukların Uluslararası Kaçırılmasının Hukukî Yönlerine Dair 1980 Tarihli Lahey Sözleşmesi", Prof. Dr. Nihal ULUOCAK'a Armağan, İ.Ü Hukuk Fakültesi, İstanbul 1999, ss. 55-100.

AYHAN-İZMİRLİ, Lâle: "Milletlerarası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi'nin 13/1-B Maddesi Bağlamında Covid-19 Çocuğun Mutad Meskenine İadesine Etkisi", YBHD, Y. 6, S. 2021/2, ss. 469-512.

BALA, Nick/**MAUR,** Mary J.: "The Hague Convention on Child Abduction: A Canadian Primer", 24th Annual Institute of Family Law Conference 5, 2015, CanLIIDocs 5072, https://canlii.ca/t/ss1w (E.T.: 19.11.2024), pp. 1-35.

BEAUMONT, Paul R./**McELEAVY,** Peter E.: The Hague Convention on International Child Abduction, Oxford University Press, New York 1999.

BOZDAĞ, Gonca G.: Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun İadesi Talebinin Red Nedenleri, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.

BRYANT, Diana: "The 1980 Child Abduction Convention – the status quo and future challenges", The Elgar Companion to the Hague Conferance on Private International Law, JOHN, Thomas/GULATI, Rishi/KÖHLER, Ben (eds.) The Elgar Companion to the Hague Conference on Private International Law, Cheltenham, UK, Edward Elgar Publishing 2020, pp. 181-195.

DOST, Süleyman: "Uluslararası Hukukta Bağlayıcı Olmayan Hukuk", BUHFD, Y. Ocak-Şubat 2019, C. 14, S. 173-174, ss. 35-74.

GARBOLINO, James D.: The 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction: A Guide for Judges, Federal Judicial Center International Litigation Guide, Second Edition, Federal Judicial Center 2015.

HCCH: "Practical Handbook on the Operation of the 1996 Hague Child Protection Convention", Hague Conference on Private International Law, Hague Netherlands 2014, https://assets.hcch.net/docs/eca03d40-29c6-4cc4-ae52-edad337b6b86.pdf (E.T: 18.11.2024).

HCCH: Direct Judicial Communications, "Emerging Guidance regarding the development of the International Hague Network of Judges and General Principles for Judicial Communications, including commonly accepted safeguards for Direct Judicial Communications in specific cases, within the context of the International Hague Network of Judges", The Hague 2013 https://assets.hcch.net/docs/62d073ca-eda0-494e-af66-2ddd368b7379.pdf (E.T.: 10.11.2024).

HCCH: Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part II-Implementing Measures, https://assets.hcch.net/docs/de043c72-ee0e-477b-8bae-53726a4b8545.pdf (E.T.: 15.11.2024).

HCCH: Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduc-

tion, Part IV-Enforcement, https://assets.hcch.net/docs/49dc30cf-79cb-42ae-af36-dd2fc20bb11e.pdf (E.T.: 20.11.2024).

İYİSOY, Ayben: "Türk Merkezî Makamı Perspektifinden Uluslararası Çocuk Kaçırma Sözleşmesinin Uygulanması", 1980 Tarihli Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi ve Uygulaması Semineri, T. C. Adalet Bakanlığı Seminer Serisi 2, 12-13 Haziran 2013, Ankara, ss. 40-47.

KREEGER, Judith L.: "The International Hague Judicial Network-A Progressing Work", Family Law Quarterly, vol. 48, no. 2, Summer 2014, pp. 221-234.

KRUGER, Thalia: International Child Abduction: The Inadequacies of the Law, Hart Publishing, London 2011.

LESH, Eric: "Jurisdiction Friction and the Frustration of the Hague Convention: Why International Child Abduction Cases Should be Heard Exclusively by Federal Courts", Family Court Review, vol. 49 no. 1, January 2011, pp. 170–189.

LORTIE, Philippe: "Background to the International Hague Network of Judges", The Judges' Newsletter, Vol. XV/Autumn 2009, pp. 36-44, https://assets.hcch.net/docs/541d9b6a-39cb-414c-a68e-07e8681228c9.pdf (E.T.: 10.11.2024).

LORTIE, Philippe: "Direct Judicial Communications and the International Hague Network of Judges Under The Hague 1980 Child Abduction Convention", pp. 137-150, https://www.pravos.unios.hr/pravo-arhiva/download/lortie-direct-judicial-communications-and-the-international-hague-network-of-judges-under-the-hague-1980-child-abduction-convention.pdf (E.T.: 15.10.2024) (Anılış: djc).

LOWE, Nigel/**ARMSTRONG,** Sarah: Good Practice in Handling Hague Abduction Convention Return Applications 2002, https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2015/10/Good-Practice-in-

Handling-Hague-Abduction-Convention-Return-Applications.pdf (E.T.: 15.11.2024).

McELEAVY, Peter: "Judicial Communication and Co-Operation and the Hague Convention on International Child Abduction." International Journal of Procedural Law, vol. 2, no.1, 2012, pp. 36-53.

MENNE, Martin: "Dialogue of Judges - European Liaison Judges and Judges of the International Hague Network of Judges", The Judges' Newsletter on International Child Protection, Vol. XXI, Winter-Spring 2018, pp. 22-28.

NISHITANI, Yuko: "Child protection in private international law – a HCCH success story?", The Elgar Companion to the Hague Conference on Private International Law, JOHN, Thomas/GULATI, Rishi/KÖHLER, Ben (eds.) The Elgar Companion to the Hague Conference on Private International Law, Cheltenham, UK, Edward Elgar Publishing 2020, pp. 259-275.

SCHUZ, Rhona: "The Doctrine of Comity in the Age of Globalization: Between International Child Abduction and Cross-Border Insolvency", Brooklyn Journal of International Law, Vol. 40, Iss.1, Art. 2, 2014, pp. 33-108.

SHEFFIELD, Mary W./**ROWLAND** Matthew D.: "International Hague Network of Judges: Significance in Implementation of the 1980 and 1996 Hague Conventions on the Civil Aspects of International Child Abduction", Family Court Review, Vol. 57, No. 2, April 2019, pp. 175–185.

SPECTOR, Robert G/ **KUCINSKI,** Melissa A.: "The Effect of COVID-19 on International Child Abduction Cases", Family Law Quarterly, 2020, Vol. 54, No. 3, pp. 268-280.

THORPE, Mathew: "Judicial Activism - The IHNJ & the Judges'

Newsletter: a 20 Year Evolution", The Judges' Newsletter on International Child Protection, Vol. XXIII, Winter 2018-Spring 2019, pp.6-10 (Anılış: Judicial Activism).

THORPE, Mathew: "William Duncan and the Judges", International Family Law Journal, IFL, March 2012, pp. 82-83.

TOKER, Gümrah A.: "Forum Non Conveniens Doktrininin Türk Hukukunda Lahey Çocuk Koruma Sözleşmesi Kapsamında Uygulanması, DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 2022, C. 24, S.1, ss. 79-122, https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/68932/1089741 (E.T.: 26.07.2025).